

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

Evidenčné číslo: **101002/B/2023/36145173622569988**

**DÔSLEDKY NÍZKEJ FINANČNEJ GRAMOTNOSTI
OBYVATEĽOV SLOVENSKA**

Bakalárska práca

2023

Matej Rojík

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

**DÔSLEDKY NÍZKEJ FINANČNEJ GRAMOTNOSTI
OBYVATEĽOV SLOVENSKA**

Bakalárska práca

Študijný program: Aplikovaná ekonómia
Študijný odbor: Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra ekonomickej teórie,
Národohospodárska fakulta
Vedúci záverečnej práce: Ing. Marcel Novák, PhD.

Pod'akovanie

Chcel by som touto cestou vyjadriť veľké poďakovanie môjmu školiteľovi záverečnej práce, pánovi Ing. Marcelovi Novákovi, PhD., za neoceniteľnú pomoc, podporu a vedenie počas tvorby bakalárskej práce.

ABSTRAKT

ROJÍK, Matej: *Dôsledky nízkej finančnej gramotnosti obyvateľov Slovenska*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra ekonomickej teórie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Marcel Novák, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2023, 54 s.

Bakalárska práca je vypracovaná na tému dôsledky nízkej finančnej gramotnosti obyvateľov Slovenska. Cieľom bakalárskej práce bolo priniesť pohľad na mikroekonomické súvislosti medzi nižšou finančnou gramotnosťou slovenského obyvateľstva a rastúcim zadlžovaním sa domácností na slovenskom finančnom trhu. V práci analyzujeme príčiny a dôsledky zadlžovania sa slovenských domácností. Bakalárska práca je rozdelená do štyroch kapitol. Obsahuje 18 grafov a 8 tabuliek. V prvej kapitole predstavujeme teoretické základy a poznatky danej problematiky. V druhej kapitole opisujeme ciele a metodiku práce spolu s metódami skúmania. Tretia kapitola je zameraná na výsledky práce, kde vyhodnocujeme získané údaje z dotazníkového prieskumu. V štvrtej kapitole interpretujeme výsledky a hlavné zistenia na základe spracovaných dát z dotazníkového prieskumu. Výsledkom práce je návrh opatrení, ktoré budú smerovať k zníženiu miery zadlžovania sa priemernej slovenskej domácnosti.

Kľúčové slová: finančná gramotnosť, investície, riziko, zadlženosť

ABSTRACT

ROJÍK, Matej: *Consequences of low financial literacy of the population in Slovakia.* – University of economics in Bratislava. Faculty of national economy; Department of economics. – Thesis supervisor: Ing. Marcel Novák, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2023, 54 s.

The bachelor thesis is prepared on the topic of the consequences of the low financial literacy of the population in Slovakia. The goal of the bachelor thesis was to provide insight into the microeconomic context between the lower financial literacy of the Slovak population and the growing indebtedness of households on the Slovak financial market. In this work we analyze the causes and consequences of Slovak household indebtedness. The bachelor thesis is divided into four chapters. Contains 18 graphs and 8 tables. In the first chapter, we present the theoretical foundations and knowledge of the given issue. In the second chapter, we describe the goals and methodology of the work together with research methods. The third chapter is focused on the results of the work, where we evaluate the data obtained from the questionnaire survey. In the fourth chapter, we interpret the results and main findings based on the processed data from the questionnaire survey. The result of the work is a proposal of measures that will be aimed at decreasing the level of indebtedness of the average Slovak household.

Keywords: financial literacy, investments, risk, indebtedness

Obsah

Zoznam grafov a tabuliek	7
Zoznam skratiek	8
Úvod	9
1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	10
1.1. Finančná gramotnosť	10
1.1.1. Interné delenie finančnej gramotnosti.....	12
1.1.2. Finančná gramotnosť na Slovensku.....	13
1.2. Determinanty finančnej gramotnosti.....	14
1.2.1. Rodová medzera	16
1.3. Riziko vo vzťahu k finančnej gramotnosti	17
1.3.1. Prístup k riziku.....	17
1.3.2. Finančné poradenstvá	18
1.4. Príčiny nízkej finančnej gramotnosti	19
1.4.1. Socioekonomické príčiny	20
1.5. Iracionálne správanie	20
1.6. Opatrenia na zníženie miery zadlženia sa priemernej slovenskej domácnosti	21
1.6.1. Ukazovateľ Loan-to-value	22
1.6.2. Ukazovateľ Debt service-to-income	22
1.6.3. Ukazovateľ Debt-to-income	23
1.6.4. Limit na splatnosť	23
2. Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	24
2.1. Cieľ práce	24
2.2. Metodika práce a metódy skúmania.....	24
3. Výsledky práce.....	26
4. Diskusia	40
Záver	42
Zoznam použitej literatúry	45
Prílohy	50

Zoznam grafov a tabuliek

Grafy:

Graf 1: Počet a pohlavie respondentov

Graf 2: Vekové kategórie respondentov

Graf 3: Najvyššie dosiahnuté vzdelanie

Graf 4: Ste zamestnaný alebo pracujete niekde?

Graf 5: Považujete sa za finančne gramotnú osobu?

Graf 6: Stupeň finančnej gramotnosti

Graf 7: Postoj k riziku

Graf 8: Čo pre vás znamená riziko?

Graf 9: Aké sú vaše najväčšie obavy ohľadom rizika?

Graf 10: Akú úlohu hrá pre vás informovanosť a poradenstvo pri rozhodovaní o riziku?

Graf 11: Aký typ investície preferujete?

Graf 12: Aký faktor najviac ovplyvňuje vaše rozhodovanie ohľadom investícií?

Graf 13: Odpovede respondentov na úrokovú mieru

Graf 14: Odpovede respondentov na infláciu

Graf 15: Odpovede respondentov na diverzifikáciu portfólia

Graf 16: Odpovede respondentov na riziko

Graf 17: Odpovede respondentov na peňažnú ilúziu

Graf 18: Distribúcia správnych odpovedí na otázky týkajúce sa finančnej gramotnosti

Tabuľky:

Tabuľka 1: Skutočné dáta postoja k riziku medzi pohlavím

Tabuľka 2: Odhadované dáta postoja k riziku medzi pohlavím

Tabuľka 3: Chí-kvadrát test pre prvú hypotézu

Tabuľka 4: Skutočné dáta distribúcie správnych odpovedí na základe najvyššie dosiahnutého vzdelania

Tabuľka 5: Odhadované dáta distribúcie správnych odpovedí na základe najvyššie dosiahnutého vzdelania

Tabuľka 6: Chí-kvadrát test pre druhú hypotézu

Tabuľka 7 a 8: Distribúcia správnych odpovedí na otázky týkajúce sa finančnej gramotnosti

Zoznam skratiek

DTI – Debt to Income

DSTI – Debt Service to Income

FSA – Financial Services Authority

HILDA – The Household, Income and Labour Dynamics in Australia

ING – Internationale Nederlanden Groep

LTV – Loan to value

NBS – Národná banka Slovenska

NFEC – National Financial Educators Council

NŠFG – Národný štandard finančnej gramotnosti

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development

OECD/INFE – International Network on Financial Education

PISA – Programme for International Student Assessment

SBA – Slovenská banková asociácia

SŠ – stredná škola

VŠ – vysoká škola

ZŠ – základná

Úvod

Finančná gramotnosť je základnou súčasťou správy osobných financií, ktorá umožňuje jednotlivcom robiť informované rozhodnutia o svojich peniazoch. Zahŕňa znalosti, zručnosti a postoje potrebné na pochopenie finančných pojmov a produktov, ako je rozpočtovanie, sporenie, investovanie a požičiavanie. Napriek svojej dôležitosti však finančná gramotnosť zostáva pre mnohých ľudí vrátane Slovákov významnou výzvou.

Nízka finančná gramotnosť obyvateľov Slovenska je v posledných rokoch témou, ktorá vyvoláva viacero negatívnych dôsledkov tak pre jednotlivcov, ako aj pre ekonomiku ako celok. Nedostatočné finančné znalosti môžu viesť k zlým finančným rozhodnutiam, ktoré môžu viesť k dlhu, bankrotu a chudobe. Okrem toho môže brániť hospodárskemu dopytu a obmedzovaním investičných príležitostí. Skúmaním dôsledkov nízkej finančnej gramotnosti a identifikáciou potenciálnych riešení môžeme pomôcť zlepšiť finančnú pohodu a podporiť ekonomický rast. Veľa ľudí na Slovensku si možno neuvedomuje negatívne dôsledky. To sú dôvody, pre ktoré sme sa rozhodli pri výbere našej témy, pretože písanie o tejto téme môže zvýšiť povedomie a podporiť pochopenie dôležitosti finančnej gramotnosti. Okrem toho, účelom výberu tejto témy je návrh riešení, ktoré by mohli zlepšiť finančnú gramotnosť na Slovensku. To môže zahŕňať stratégie ako programy finančného vzdelávania, politiky na podporu finančného začlenenia alebo inovatívne finančné technológie.

V bakalárskej práci sa zaoberáme mikroekonomickými súvislosťami medzi nižšou finančnou gramotnosťou slovenského obyvateľstva a rastúcim zadlžovaním sa domácností na slovenskom finančnom trhu. V teoretickej časti skúmame súčasný stav finančnej gramotnosti na Slovensku a v zahraničí. Identifikácia základných príčin a hodnotiť dopady tohto problému je kľúčové pre vývoj efektívnych riešení. Prostredníctvom čiastkových cieľov charakterizujeme v súlade s metodikou výskumu hlavný cieľ práce.

V praktickej časti je dôležité analyzovať a interpretovať výsledky výskumu, ktorý bol realizovaný anonymným dotazníkovým prieskumom. Vyhodnotenie zhromaždených dát získalo pre nás relevantnú informáciu opisujúci aktuálny stav súčasnej problematiky. Na základe výsledkov výskumu vyvodzujeme závery a odporúčania, ktoré by mali byť praktické a zamerané na riešenie konkrétnych problémov, ktoré sme v práci predstavovali. Celkovo sa táto práca snaží prispieť k prebiehajúcej diskusii o finančnej gramotnosti na Slovensku a poskytnúť pohľad na dôležitosť podpory finančného vzdelávania.

1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

V posledných dekádach sa finančné trhy stávajú čoraz dostupnejšie pre jednotlivca na celom svete. Na trh prišli nové finančné produkty a služby, ktoré sú však zložité a ťažko pochopiteľné najmä z finančného hľadiska pre laickú spoločnosť. V poslednom čase je trendom si požičiavať peniaze a vytvárať si tak záväzky voči komerčným bankám, kde sa vytvára riziko zadlženosti a neschopnosť svoje dlhy splácať v dôsledku nesprávnych finančných rozhodnutí a zlým hospodárením s peniazmi. Finančná gramotnosť je dôležitým ukazovateľom budúceho rozvoja krajiny. Preto obmedzením tohto negatívneho efektu je potreba zvýšiť povedomie o finančnej gramotnosti, pretože krajiny, ktoré disponujú vyššou úrovňou finančnej gramotnosti, majú potenciál zlepšiť si ekonomické postavenie vo svete.

1.1. Finančná gramotnosť

Finančná gramotnosť popisuje zručnosti, vedomosti a nástroje, ktoré umožňujú ľuďom vykonávať finančné rozhodnutia a činnosti na dosiahnutie svojich cieľov. Tento termín môžeme poznať aj pod pojmom finančná spôsobilosť, najmä v súvislosti s využívaním finančných produktov a služieb. Toto je jedna z definícií, ktorá vysvetľuje pojem finančná gramotnosť. V rozdielnych literatúrach sa môžeme stretnúť s rôznymi definíciami finančnej gramotnosti, ktoré sú si po obsahovej stránke veľmi podobné.

Doslovnou definíciou finančnej gramotnosti je pochopenie tém týkajúcich sa peňazí. Finančná gramotnosť predstavuje jednu z oblastí finančného blahobytu, pomáha zlepšovať sebavedomie, sentiment človeka a pomáha mu robiť efektívne rozhodnutia. Avšak samotná finančná gramotnosť nezaručuje finančnú istotu, ale sú aj potrebné iné aspekty financií človeka. The National Financial Educators Council (NFEC) definuje finančnú gramotnosť ako: *„Mať finančné znalosti, správanie, systémy a plán s istotou podniknúť účinné kroky, ktoré najlepšie naplnia osobné, rodinné a globálne ciele komunity.“*

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) je medzinárodná organizácia, ktorá pracuje na vytváraní lepších politík pre kvalitnejší život. Pre narastajúci význam finančných aktivít OECD uznala dôležitosť finančnej gramotnosti prostredníctvom jedinečného a komplexného projektu. V roku 2008 projekt posilnili vytvorením medzinárodnej siete finančného vzdelávania. (OECD/INFE). OECD/INFE definovala finančnú gramotnosť ako: *„Kombinácia povedomia, vedomostí, zručností, postoja*

a správanie potrebné na správne finančné rozhodnutia a v konečnom dôsledku na dosiahnutie individuálnej finančnej prosperity.“ OECD/INFE vytvorila súbor nástrojov na meranie finančnej gramotnosti a finančnej inklúzie. Inštitúcie môžu použiť súbor nástrojov na zhromažďovanie cenných informácií z pravidelných časových prieskumov¹.

V roku 2008 bol na Slovensku prvýkrát vypracovaný Národný štandard finančnej gramotnosti. Najaktuálnejšia verzia je Národný štandard finančnej gramotnosti 1.2, ktorá definuje finančnú gramotnosť ako: „Schopnosť využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti“. Finančnú gramotnosť môžeme chápať ako stav neustáleho vývoja podmienené premennými ako je vek, rodina, zamestnanie, kultúra či miesto bydliska².

Podľa Bernheima a Garretta by sme nemali zanedbať fakt, že finančná gramotnosť nie je izolovaná kategória, ale je to špecializovaná časť ekonomickej gramotnosti, ktorá súvisí so schopnosťou zabezpečiť si príjem, vedieť sa orientovať na trhu práce, vytvárať vlastné rozhodnutia o platbách a schopnosť si uvedomiť možné dôsledky vlastných rozhodnutí na súčasný a budúci príjem³.

Pre ľudskú existenciu vo vyspelých krajinách v 21. storočí ovládať finančnú gramotnosť je kľúčová. Finančná gramotnosť predstavuje základnú a nevyhnutnú zručnosť, ktorá je dôležitá pre čoraz komplexnejšie finančné trhy⁴. Vyššia úroveň finančnej gramotnosti jednotlivcov má silný vplyv na finančný blahobyť a je dôležitá najmä pre študentov vysokých škôl, ktorí sa začínajú rozvíjať a uplatňovať svoje doposiaľ nadobudnuté finančné návyky a skúsenosti⁵. Finančná gramotnosť je v súčasnosti významná a vyžadovaná zručnosť pre mladých ľudí v mnohých krajinách, ktorou by mal disponovať

¹ OECD. (2018). *OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion* [elektronický zdroj]. Paríž, (2018). [online]. 47 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/financial/education/2018-INFE-FinLit-Measurement-Toolkit.pdf>

² MŠVVaŠ SR. (2017). *Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2* [elektronický zdroj]. Bratislava, (2017), [online]. 17 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/11358.pdf>

³ BERNHEIM, B.D., GARRETT, D.M. (2003). The Effects of Financial Education in the Workplace: Evidence From Survey of Households [elektronický zdroj]. In *Journal of Public Economics*, Vol. 87. (2003). [online]. 1487-1519 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(01\)00184-0](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(01)00184-0)

⁴ POPOV, E.V., VERETENNIKOVA, A.Y., KOZINSKAYA, K.M. (2018). Formal Institutional Environment Influence on Social Entrepreneurship in Developed Countries [elektronický zdroj]. In *Montenegrin journal of Economics*, Vol. 14, No. 4. (2018). [online]. 45-56 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: [http://mnje.com/sites/mnje.com/files/045-056 - popov et al 0.pdf](http://mnje.com/sites/mnje.com/files/045-056-popov%20et%20al%200.pdf)

⁵ AYDIN, A.E., AKBEN SELCUK, E. (2019). An investigation of financial literacy, money ethics and time preferences among college students: A structural equation model [elektronický zdroj]. In *International Journal of Bank Marketing*, Vol. 37 No. 3. (2019). [online]. 880-900 s. [cit. 2023-01-18]. ISSN: 0265-2323, Dostupné na: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJBM-05-2018-0120/full/html>

každý človek. Problémom je, že finančná gramotnosť je ignorovaná a dôsledkom toho vzniká zadlženosť jedincov⁶. Okrem pokroku v inovatívnych technológiách a schopnostiach v IT sfére nastal aj pokrok v bankovom sektore v posledných rokoch. Finančný trh expandoval o nové finančné produkty a služby s motívom prilákať nových spotrebiteľov so zámerom nadmerného používania a požičiavania peňazí⁷. Jednotlivci čelia veľmi zložitým finančným produktom bez pochopenia rizík, či je daný produkt pre nich vhodný. Vzhľadom na relatívne vysoký rast investičných produktov v online bankovníctve, finančné vzdelávanie spotrebiteľov sa stáva hlavnou oblasťou rôznych ekonómov po celom svete⁸. Zadlženosť spotrebiteľov sa za niekoľko desaťročí zmenil a so spotrebou následne zaťaženie nárastu jednotlivcov. Pôžičky sú v celosvetovom meradle používané a s dostačujúcou úrovňou finančnej gramotnosti môžu byť nápomocné v niektorých nežiadúcich životných situáciách a tým uľahčiť ich správne riešenie s okolnosťami.

Nanešťastie, požičiavanie peňazí sa pre mnohých ľudí stalo bežným spôsobom života a ľudia si zvykli využívať krátkodobé pôžičky ako finančnú pomoc na získanie potrieb a vecí, ktoré v skutočnosti nepotrebujú. Takéto správanie však môže viesť k negatívnym dôsledkom a spotrebiteľ tak dostane do ťažkej životnej situácie a finančných problémov. Nedostatočná finančná gramotnosť má významné ekonomické a sociálne dôsledky z krátkodobého, ale aj z dlhodobého hľadiska.

1.1.1. *Interné delenie finančnej gramotnosti*

- *monetárna* - predstavuje kompetencie potrebnú na hospodárenie s peniazmi v hotovostnej a bezhotovostnej forme, hospodárenie s peniazmi vo finančných operáciách a nástrojov,
- *cenová* - súbor poznatkov, ktoré sú potrebné na pochopenie operácií cenového mechanizmu a inflácie,

⁶ JAYARAMAN, J.D, SAVLA, J. (2018). Financial literacy among high school students: Evidence from India [elektronický zdroj]. In *SAGE journals*, Vol. 17, No. 3. (2018). [online]. 168-187 s. [cit. 2023-01-18]. ISSN 2047-1734, Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2047173418809712>

⁷ MINH, N.V., HUU, N.H. (2016). The Relationship between Service Quality Customer Satisfaction and Customer Loyalty: An Investigation in Vietnamese Retail Banking Sector [elektronický zdroj]. In *Journal of Competitiveness*, Vol. 43, No. 2. (2016). [online]. 103-116 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://www.cjournal.cz/files/221.pdf>

⁸ RODRIGUES, L.F., OLIVEIRA, A., RODRIGUES, H., COSTA, C.J. (2019). Assessing consumer literacy on financial complex products [elektronický zdroj]. In *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, Vol. 22. (2019). [online]. 93-104 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.jbef.2019.02.005>

- *rozpočtová* – súbor kompetencií potrebných na tvorbu a udržiavanie osobného alebo rodinného rozpočtu. Zároveň zahŕňa aj schopnosť špecifikovať ciele a formulovať finančné plány na ich dosiahnutie, riadenie zdrojov a záväzkov⁹.

1.1.2. *Finančná gramotnosť na Slovensku*

Finančnú gramotnosť si človek získava postupne v priebehu životných etáp ako detstvo, študentský život, pracovný život, pred dôchodkovým a dôchodkový vek. V súčasnosti narastá počet realizovaných prieskumov zameraných na úroveň finančnej gramotnosti vo svete, ale aj u nás v Slovenskej republike.

Na Slovensku bolo vykonaných niekoľko prieskumov na zistenie úrovne finančnej gramotnosti, napríklad prieskum realizovaný Slovenskou bankovou asociáciou (SBA), spoločnosťou ING, inštitúciou OECD prostredníctvom PISA testovania stredoškôľakov, Národnou bankou Slovenska alebo inštitúciou GfK. Na základe dát, ktoré sa získali z týchto prieskumov môžeme konštatovať, že úroveň obyvateľov Slovenskej republiky z finančnej gramotnosti je nedostatočná a pod medzinárodným priemerom. Za najnegatívnejšie výsledky boli považované zlé posúdenie nezrovnalostí medzi debetnou a kreditnou kartou, neschopnosť pochopiť dôležitosť ročnej percentuálnej miery nákladov a zhodnotenie kreditného skóre. Tieto výsledky môžu byť interpretované ako negatívny trend vznikajúci z nedostatku, resp. zanedbania tréningu finančnej gramotnosti. Je dôležité sa sústrediť na význam základných pojmov, ale taktiež je dôležité zväžiť praktické skúsenosti a zručnosti¹⁰.

Najväčší vplyv na nízku finančnú gramotnosť má vzdelanie a sociálne prostredie, z ktorého človek pochádza. Nesprávne finančné návyky a finančná nevedomosť Slovákov ich nemusia zo začiatku trápiť, ale neskôr však môžu zistiť, že vo veľkom ovplyvňujú ich dôležité životné rozhodnutia.

Podľa informácie Národnej banky Slovenska celkový dlh slovenských domácností predstavuje 47% z toho, čo slovenská ekonomika vyprodukuje za jeden rok, alebo až 77% z ich ročných disponibilných príjmov. Problémom je tiež nízka finančná gramotnosť, pretože narastajúce dlhy Slovákov sú dôsledkom chybných rozhodnutí. Napriek

⁹ KOVALČÍKOVÁ, Z., SMOROŇ, L., STRENG, R., (2011). *Fundamental of financial literacy*. [elektronický zdroj]. Bratislava, (2018), [online]. 69 s. [cit. 2023-01-18]. ISBN: 978-80-8052-375-6

¹⁰ KLIEŠTIKOVÁ, J., KOVÁČOVÁ, M., ĎURANA, P., (2020). Financial education in the Slovak Republic. [elektronický zdroj]. In *Financial education: Current practices and future challenges*. (2020). [online]. 171-190 s. [cit. 2023-01-18]. ISBN 978-3-8309-4063-0

medziročnému zlepšeniu finančného vzdelania na Slovensku, podiel tých, ktorí sa nedokážu adekvátne postarať o svoje financie, je stále príliš vysoký. Podľa výsledkov prieskumu OVB Allfinanz a agentúry 2muse v roku 2020 len štvrtina respondentov má pripravený plán sporenia na dôchodok. Zlý stav naznačujú aj čiastkové prieskumy, ktoré sú zamerané na zisťovanie finančnej situácii a spotrebe domácností a investičného správania. Na Slovensku chýba systematické testovanie dospeléj populácie, ktorý by mal lepší celkový obraz o stave finančnej gramotnosti na Slovensku. Preto NBS apeluje na relevantné inštitúcie, aby sa pristúpilo v blízkom časovom horizonte k testovaniu finančnej gramotnosti dospeléj populácie¹¹.

1.2. Determinanty finančnej gramotnosti

Úroveň finančnej gramotnosti je spojená s viacerými determinantmi. Najčastejšie sú to pohlavie, vek, vzdelanie, región, rodinný stav, profesijný stav, výška príjmu, znalosti z ekonómie, resp. financií, skúsenosti a znalosti z finančných produktov a zamestnanie.

O'Neill a Xiao pracovali na štúdií pozostávajúca z dvadsiatich finančných otázok popisujúce frekvenciu dirigovania najlepších postupov efektívneho finančného riadenia, ktoré hodnotili finančné správanie jednotlivcov vo vzťahu k rodinnému rozpočtu, finančný manažment osobných úverov, výdavkov, investícií a úspor pred a po globálnej finančnej kríze v roku 2008¹². Klapper, Lusardi a Panos analyzovali finančnú gramotnosť pomocou premenných ako sú úroková sadzba, jednoduché a zložené úrokovanie, inflácia a výpredajové zľavy¹³.

Monticone vo svojej štúdií pripisoval vyššie finančné znalosti s vyšším školským vzdelaním, pretože jednotlivci s vyšším vzdelaním majú menšie ťažkosti pri získavaní

¹¹ ŠVANČARKOVÁ, M., (2022). NBS: Vzdelaný spotrebiteľ je menej zraniteľný aj v oblasti financií [elektronický zdroj]. In *Financial Report*. (2022). [online]. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://www.finreport.sk/financie/nbs-vzdelany-spotrebitel-je-menej-zranitelny-aj-v-oblasti-financii/>

¹² O'NEILL, B., XIAO, J., (2012). Financial behaviors before and after the financial crisis: evidence from an online survey [elektronický zdroj]. In *Journal of Financial Counseling and Planning*. (2012). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: https://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1002&context=hdf_facpubs

¹³ KLAPPER, L., LUSARDI, A., PANOS, G., (2012). The World Bank: *Financial literacy and the financial crisis* [elektronický zdroj]. [online]. [cit. 2022-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5980>

finančných vedomostí. Taktiež došiel k záveru, že finančne negramotní ľudia si častejšie uzatvoria úver na bývanie za nevhodných podmienok¹⁴.

Podľa Campbella sú jednotlivci s nízkymi príjmami a nízkou úrovňou vzdelania menej prospešní na refinancovanie svojich úverov na bývanie v období znižovania úrokových sadzieb¹⁵. Lusardi, a Mitchell sa sústredili vo svojej štúdii na analýzu finančnej gramotnosti a finančnej náročnosti medzi ľuďmi staršími ako 55 rokov. Táto štúdia bola primárne zameraná na túto špecifickú demografickú skupinu, keďže ide o jednu zo skupín, ktoré majú nižšiu finančnú úroveň aj podľa iných uskutočnených štúdií. Okrem toho, má negramotnosť niekoľko dôsledkov, ktoré sa odrážajú v tejto vekovej skupine, ako napríklad menšia pravdepodobnosť sa adaptovať na novšie inovácie, na čoraz viac komplexnejšie finančné produkty a služby, s väčšou pravdepodobnosťou skončiť s nižšou úrovňou bohatstva, keď dosiahnu dôchodkový vek, s menšou pravdepodobnosťou investovať do akcií a s väčšou pravdepodobnosťou sa rozhodnúť pre drahšie úvery. Prišli so záverom, že ľudia starší ako 55 rokov preukazujú nedostatok znalostí základov finančného konania a diverzifikácie rizika¹⁶.

Podobne aj Lusardi a Mitchell preukázali, že finančná gramotnosť ovplyvňuje do značnej miery finančné plánovanie a zvyšuje realizáciu bohatstva, pričom to potvrdzuje štúdiu, ktorú vypracovávali Delevande, Rohwedder a Willis, že finančné znalosti umožňujú investorom získať vyššiu mieru návratností ich aktív pre akúkoľvek úroveň rizika¹⁷.

Neskôr na to Monticone dospel k záveru, že v posledných rokoch sa preukázalo, že finančné znalosti ovplyvňujú širokú škálu finančného správania vrátane tvorby bohatstva, účasti na akciových trhoch, diverzifikácie portfólia, zadlženosti a zodpovedného finančného správania. Pokiaľ ide o vplyv nízkej úrovne finančnej gramotnosti, ten istý výskumník ukázal, že vo všeobecnosti, jednotlivci s nízkou úrovňou finančnej gramotnosti majú tendenciu mať vysoké náklady na svoje finančné možnosti.

¹⁴ MONTICONE, C. (2010). How Much Does Wealth Matter in the Acquisition of Financial Literacy? [elektronický zdroj]. In *The Journal of Consumer Affairs* Vol. 44, No. 2. (2010). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01175.x>

¹⁵ CAMPBELL, J., (2006). Household finance [elektronický zdroj]. In *The Journal of Finance* Vol. 61, No. 4. (2006). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2006.00883.x>

¹⁶ LUSARDI, A., MITCHELL, O. (2014). The economic importance of financial literacy.: Theory and evidence [elektronický zdroj]. In *Journal of economic literature* Vol. 52, No. 1. (2014). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>

¹⁷ DELEVANDE, A., ROHWEDDER, S., WILLIS, R., (2008). Preparation for retirement, financial literacy and cognitive resources [elektronický zdroj]. In *Michigan Retirement Research Center Research Paper*. (2008). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1337655>

Iní autori tiež k dospeli záveru, že ľudia s nízkou úrovňou finančnej gramotnosti majú tendenciu sa dostať do dlhových problémov. Taktiež je menej pravdepodobné, že efektívne akumulujú majetok a že si plánujú svoj finančný dôchodok¹⁸. V rovnakom zmysle Bernheim zistil, že tie rodiny, ktorým chýbajú základné finančné znalosti, si nevedia efektívne vytvárať úspory¹⁹. Nárast počtu ľudí s nízkou úrovňou finančnej gramotnosti predstavuje vážny problém pre ekonomický blahobyt národa, ako aj blaho takýchto jednotlivcov. Cutler a Delvin dokázali, že náklady na tieto nízke úrovne sú pre spoločnosť značné a môžu mať katastrofálne dôsledky do budúcnosti²⁰.

1.2.1. Rodová medzera

Atkinson vo svojej štúdii, ktorú prezentovala Financial Services Authority (FSA) vo Veľkej Británii, použil otázky týkajúce sa finančnej a monetárnej oblasti vo vzťahu k pohlaviu a zistilo sa, že úroveň finančnej gramotnosti je vyššia u mužov v porovnaní so ženami²¹. Lusardi a Mitchell potvrdili, že jednou z výrazných črt empirických údajov o finančnej gramotnosti je veľký a pretrvávajúci rodový rozdiel²². Pretože ženy čelia jedinečným finančným výzvam, potrebujú finančné znalosti, aby si mohli finančne zabezpečiť budúcnosť. Odlišné výzvy žien vyplývajú z priemernej dĺžky života. Ženy majú tendenciu žiť dlhšie ako muži, čo znamená, že pravdepodobne budú mať dlhšie dôchodkové obdobie. To potvrdzuje dôležitosť finančnej gramotnosti žien, pretože budú musieť svoje financie a úspory spravovať počas dlhšieho časového obdobia. Okrem toho, ženy majú v porovnaní s mužmi nižší celoživotný príjem a často prerušujú kariéry z dôvodu výchovy detí. Dokonca aj tí, pre ktorých sú finančné znalosti veľmi dôležité, ako sú vdovy alebo slobodné ženy, vedľa málo o pojmoch relevantných pre každodenné finančné rozhodovanie. Navyše, ženy oveľa menej plánujú, a teda je menej pravdepodobné, že budú pripravené na

¹⁸ LUSARDI, A., TUFANO, P., (2015). Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness [elektronický zdroj]. In *Journal of Pension Economics and Finance*. (2015). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1017/S1474747215000232>

¹⁹ BERNHEIM, B., (1997). Rethinking saving incentives [elektronický zdroj]. In *Auerbaach*. (1997). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1406>

²⁰ CUTLER, N., DEVLIN, S., (2000). Financial Literacy 2000 [elektronický zdroj]. In *Journal of the American Society of CLU and ChFC* Vol. 50, No. 4. (2000). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://www.proquest.com/openview/3c151856e3ce36cbc77e29301f704f69/1?pq-origsite=gscholar&cbl=34822>

²¹ ATKINSON, A., MCKAY, S., KEMPSON, E., (2006). *FSA Financial Capability in the United Kingdom: Results of a Baseline Survey* [elektronický zdroj]. Londýn. (2006). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/geography/migrated/documents/pfrc0602.pdf>

²² LUSARDI, A., MITCHELL, O. (2014). The economic importance of financial literacy.: Theory and evidence [elektronický zdroj]. In *Journal of economic literature* Vol. 52, No. 1. (2014). [online]. [cit. 2023-04-20].

odchod do dôchodku ako muži²³. Preto je dôležité vedieť, do akej miery ženy chápu základné finančné pojmy. Mnohé práce ukazujú, že ženy vykazujú nižšiu finančnú gramotnosť a sebadôveru ako muži²⁴, vďaka čomu sa nachádzajú v potencionálnej nevýhode. Výskumy tiež naznačujú, že muži môžu byť sebavedomejší a ochotnejší postupovať finančné riziká, čo by mohlo prispieť k ich vyššej úrovni finančnej gramotnosti. Na druhej strane ženy majú väčšiu averziu k riziku a majú tendenciu zastávať konzervatívnejší prístup k správe svojich financií²⁵.

1.3. Riziko vo vzťahu k finančnej gramotnosti

*„Ekonomické subjekty sa často rozhodujú v podmienkach, keď budúci dôsledok ich rozhodnutia nie je istý. Túto neistotu, v prípade, že poznáme každý z možných dôsledkov a aj ich pravdepodobnosť naplnenia, označujeme ako riziko.“*²⁶ Riziko sa často spája s neistotou a nebezpečenstvom, ale môže byť aj súčasťou prijímania rozhodnutí a zahrnúť určitý stupeň neistoty, ktorá môže byť spojená s určitými výhodami alebo príležitosťami. Preto je dôležité, aby sme riziko vedeli správne identifikovať, hodnotiť a riadiť, aby sme minimalizovali škody a maximalizovali výnosy. Preto je dôležité mať dostatočnú úroveň finančnej gramotnosti, aby sme sa dokázali ochrániť pred rizikami a minimalizovali finančné straty.

1.3.1. Prístup k riziku

Prístup k riziku sa týka spôsobu, akým subjekt pristupuje k riziku.

- **Averzia k riziku** – subjekt, ktorý preferuje istý výnos pred rizikovou alternatívou, ktorého očakávaný výnos je rovnaký, má averziu k riziku. Averzia k riziku sa väčšinou charakterizuje konzervatívnym prístupom k riziku. Subjekt sa snaží minimalizovať riziko a investovať do nízko rizikových aktív, ako sú dlhopisy alebo peňažné trhy.

²³ LUSARDI, A., MITCHELL, O. (2008). Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare? [elektronický zdroj]. In *American Economic Review* Vol. 98, No. 2. (2008). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.98.2.413>

²⁴ BOLLEN, N. P., POSAVAC, S., (2018). Gender, risk tolerance, and false consensus in asset allocation recommendations [elektronický zdroj]. In *Journal of Banking and Finance* Vol. 87. (2018). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2017.10.016>

²⁵ DOHMAN, T., et al., (2011). Individual risk attitudes: Measurement, determinants, and behavioral consequences [elektronický zdroj]. In *Journal of the European Economic Association* Vol. 9, No. 3. (2011). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/j.1542-4774.2011.01015.x>

²⁶ HOLKOVÁ, V., VESELKOVÁ, A., (2020). Mikroekonómia. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer s. r. o., (2020). 140 s. [cit. 2023-04-20]. ISBN 978-80-7598-890-4

- **Vyhľadávanie rizika** – subjekt, ktorý riziko vyhľadáva, dá prednosť rizikovej alternatíve pred istotou získania rovnako vysokej sumy. Vyhľadávanie rizika sa väčšinou charakterizuje dynamickejším prístupom k riziku. Subjekt je ochotný investovať do vysoko rizikových aktív za účelom dosiahnuť vysoké výnosy.
- **Neutrálny vzťah k riziku** – subjekt, ktorý je indiferentný medzi rizikovou a istou alternatívou získania určitého výsledku, je voči riziku ľahostajný. Tento prístup nie je ani príliš konzervatívny, ani príliš dynamický. Pri neutrálnom vzťahu k riziku sa investori snažia minimalizovať riziko straty kapitálu, ale zároveň sú ochotní prijať určitý stupeň rizika s cieľom dosiahnuť vyšší výnos. To znamená, že sa snažia dosiahnuť optimálnu rovnovahu medzi rizikom a výnosom, a to prostredníctvom rôznych stratégií diverzifikácie portfólia a investovania do rôznych tried aktív²⁷.

1.3.2. Finančné poradenstvo

Finančné poradenstvo je proces, kedy finančný poradca pomáha klientom spravovať ich finančné prostriedky a dosiahnuť ich finančné ciele. Jedným z dôležitých aspektov finančného poradenstva je riadenie rizika. Vzťah medzi finančným poradenstvom a klientom je hlavne založený na dôvere voči službám, ktoré poradenstvá poskytujú. Dôvera zohráva zásadnú úlohu pri finančnom rozhodovaní. Pre finančných poradcov je rozhodujúce vytvorenie a udržanie dôvery klientov. Predchádzajúce výskumy zistili, že dôvera je dôležitým prediktorom vlastníctva akcií a je podmienená účasťou na akciovom trhu²⁸.

Investovanie na akciovom trhu a širšieho zapojenia sa do finančných produktov a služieb si vyžaduje veľkú dôveru, že finančný sektor je spravodlivý. Investičné možnosti zahŕňajú čoraz rozmanitejšie spektrum zložitých finančných nástrojov, ktoré typický investor nemá znalosti a schopnosť hodnotiť mnohé z týchto ponúk²⁹. Profesionálny finančný poradca môže poskytnúť lepší prehľad o investičných možnostiach a pomôcť domácnostiam plánovať dlhodobé ciele, ako je napríklad dôchodok. Lachance a Tang využitím otázok zo štúdie National Financial Capability Study prišli so závermi, že dôvera klesá s vekom a rastie s ochotou podstupovať investičné riziko. Mat' určitú finančnú

²⁷ HOLKOVÁ, V., VESELKOVÁ, A., (2020). Mikroekonómia. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer s. r. o., (2020). 123 - 141 s. [cit. 2023-04-20]. ISBN 978-80-7598-890-4

²⁸ GUIO, L. a kol., (2008). Trusting the stock market [elektronický zdroj]. In *The Journal of Finance* Vol. 63, No. 6. (2008). [online]. [cit. 2023-05-05]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2008.01408.x>

²⁹ LUSARDI, A., MITCHELL, O. S., (2011). Financial literacy and planning: Implications for retirement well-being [elektronický zdroj]. In *Oxford University Press*. (2011).). [online]. [cit. 2023-05-05]. Dostupné na: [DOI 10.3386/w17078](https://doi.org/10.3386/w17078)

gramotnosť zvyšuje dôveru, ale s vyššou úrovňou finančnej gramotnosti sa dôvera príliš veľa znižuje. Kontrola finančnej angažovanosti, dôvera a náklady sú najdôležitejšie determinanty správania pri hľadaní finančného poradenstva³⁰.

1.4. Príčiny nízkej finančnej gramotnosti

Existuje mnoho faktorov, ktoré môžu prispieť k nízkej finančnej gramotnosti. Na základe doterajších poznatkov môžeme za tieto faktory považovať nedostatočnú finančnú vzdelanosť v školách. Finančná gramotnosť nie je len záležitosťou stredoškolského vzdelania, ale aj predškolského vzdelania. Mnoho škôl neposkytuje dostatočné vzdelanie týkajúce sa financií, čo vedie k nedostatočnej finančnej gramotnosti. Absolventi základných a stredných škôl by mali byť zodpovední v oblasti hospodárenia s financiami a mali by rozumieť riadeniu financií vrátane produktov bankovníctva, systému poistenia, fungovanie trhu práce a hodnotenie úspor a investícií³¹.

Za ďalší faktor môžeme považovať nedostatočné vzdelávanie v rodine. Ak rodiny nediskutujú o financiách a nevytvárajú zdravé návyky a postupy týkajúce sa financií, môže to viesť k nedostatku finančnej gramotnosti. Bottazzi a Lusardi vo svojej štúdii zistili, že diskutowanie o finančných znalostiach má významný vplyv, hlavne u dievčat³².

Ako ďalší faktor je komplexnosť finančných produktov. Mnoho finančných produktov, ako sú hypotéky alebo poistenie, môže byť veľmi komplikované a zložité pre mnohých ľudí. To môže viesť k neistote a nevedomosti o tom, ako tieto produkty fungujú a čo predstavujú³³.

Nedostatok motivácie tiež môžeme považovať za jeden z hlavných faktorov. Niektorí ľudia sa môžu jednoducho cítiť nezaujatí finančnými témami a nemajú motiváciu učiť sa

³⁰ LACHANCE, M. E., TANG, N., (2012). Financial advice and trust [elektronický zdroj]. In *Financial Services Review* Vol. 21, No. 3. (2012).). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://www.proquest.com/docview/1268715849/fulltext/5B63DDBD26354A46PQ/1?accountid=49351>

³¹ TÁNCOŠOVÁ, J., LINCÉNYI, M., FABUŠ, M., (2023). Towards financial literacy: a case of Slovakia [elektronický zdroj]. In *Entrepreneurship and Sustainability Issues* Vol. 10, No. 3. (2023). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: [https://doi.org/10.9770/jesi.2023.10.3\(19\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2023.10.3(19))

³² BOTTAZZI, L., LUSARDI, A., (2020). Stereotypes in financial literacy: Evidence from PISA [elektronický zdroj]. In *Journal of Corporate Finance* Vol. 71. (2020). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2020.101831>

³³ JANÁKOVÁ, H., FABOVÁ, E., (2017). Financial literacy of Slovak university graduates [elektronický zdroj]. In *Journal of Knowledge Society*. (2017). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: http://jks.euin.org/sites/default/files/jks_2017_02_034-042_Janakova_Fabova.pdf

o tom, ako riadiť svoje financie. Mandell a Klein prostredníctvom výskumu skúmali túto apatiu. Z výskumu vyplýva, že motivácia je dôležitou hybnou silou finančnej gramotnosti³⁴.

Nedostatok prístupu k informáciám taktiež patrí medzi rozhodujúce faktory. Niektorí ľudia nemajú prístup k zdrojom informácií o financiách, ktoré by im pomohli zlepšiť svoju finančnú gramotnosť.

1.4.1. Socioekonomické príčiny

Ako aj prístupu k informáciám, tak aj socioekonomické faktory hrajú dôležitú úlohu k nadobúdaniu finančných znalostí. Dewi poskytuje empirický dôkaz, že socioekonomický faktor výdavkov na spotrebu ovplyvňuje rôzne vzťahy medzi finančným povedomím a zručnosťami³⁵. Mnohí ľudia môžu trpieť nedostatkom finančnej gramotnosti kvôli nedostatku zdrojov a chudobe, ktoré môžu brániť prístupu k finančným službám a vzdelaniu.

Nízka finančná gramotnosť môže mať viacero socioekonomických príčin. Niektoré môžu zahŕňať nízky príjem. Jednotlivci s nízkym príjmom majú často obmedzené finančné prostriedky a musia ich starostlivo plánovať. Ak nevedia riadne hospodáriť so svojimi financiami, môže to viesť k zadlženiu a ďalším finančným problémom. Finančný systém je pomerne komplexný a mnohí ľudia sa v ňom strácajú. Ak nevedia rozumieť finančným nástrojom a službám, tak môžu mať problémy s ich využívaním a s hospodárením so svojimi financiami. Niektoré finančné inštitúcie môžu mať neprimerané poplatky a úroky, ktoré môžu zvýšiť finančné zaťaženie pre osoby s nízkou finančnou gramotnosťou.

1.5. Iracionálne správanie

Iracionálne správanie vo vzťahu k finančnej gramotnosti môže mať závažné dôsledky pre jednotlivcov, domácnosti a spoločnosť ako celok. Nesprávne rozhodnutia v súvislosti s financiami môže viesť k náhodným alebo neúmyselným stratám peňazí, ktoré by mohli byť využité na iné účely. Na základe doteraz spomenutých štúdií sme zhromaždili najvýznamnejšie dôsledky, ktoré sú:

³⁴ MANDELL, L., KLEIN, L. S., (2007). Motivation and financial literacy [elektronický zdroj]. In *Financial Services Review* Vol. 16, No. 2. (2007). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/motivation-financial-literacy/docview/212003949/se-2>

³⁵ DEWI, V. I., (2022). How do demographic factors affect financial literacy and its variables? [elektronický zdroj]. In *Cogent Business and Management* Vol. 9, No. 1. (2022). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2077640>

- Nadmerné zadlženie. Osoby môžu mať problémy s plánovaním svojho rozpočtu a riadením svojich financií. To môže viesť k nadmernému zadlženiu a ťažkostiam s úhradou úverov a faktúr.
- Nízka úspornosť. Ľudia nebudú schopní správne plánovať svoje úspory a investície. Môže to viesť k nedostatočnému zhodnoteniu ich financií a neefektívnemu využitiu finančných zdrojov.

1.6. Opatrenia na zníženie miery zadlženia sa priemernej slovenskej domácnosti

Opatrenia na zníženie miery zadlženia priemernej domácnosti sú dôležité z hľadiska zabezpečenia finančnej stability. Ak sú rodiny príliš zadlžené, môžu sa ocitnúť v ťažkej finančnej situácii, ak stratia príjem alebo ak sa zvýšia ich výdavky. To môže viesť k oneskoreným platbám a dokonca k stratám majetku. Opatrenia chránia majetok jednotlivca pred exekúciami. Ak majú rodiny vysoké zadlženie, môžu sa stať cieľom exekútorov. To môže mať vážne následky, ako napríklad strata domu alebo iného majetku. Opatrenia taktiež zlepšujú hospodársku situáciu a zvyšujú kúpnu silu. Ak majú rodiny nižšie výdavky na splátky úverov, môžu mať k dispozícii viac peňazí na iné dôležité výdavky, ako napríklad na zlepšenie svojho bydliska, na investície do vlastného podnikania alebo na nakupovanie tovarov a služieb.

Národná banka Slovenska od roku 2014 pristúpila k zavedeniu komplexného balíku sprísnených limitov v oblasti poskytovania úverov domácnostiam z dôvodu vykazovania dlhodobých pomerne vysokých medziročných rastov, kde sprievodným javom tohto rastu bolo zvyšovanie zadlženosti slovenských domácností³⁶.

Od 1. januára 2020 platia v Slovenskej republike opatrenia v oblasti obozretného poskytovania úverov na bývanie, ktoré sú implementované NBS. Opatrenia majú za cieľ zabezpečiť obozretné poskytovanie úverov na bývanie a zabrániť prílišnému zadlžovaniu spotrebiteľov vyplývajúce z rýchleho rastu zadlženosti.

³⁶ CESNAK, M., KLASCO, J., VASIL, R., (2021). Príležitostná štúdia NBS: Analýza vplyvu opatrení v oblasti poskytovania úverov domácnostiam [elektronický zdroj]. (2021). [online]. [cit. 2023-05-05]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/img/documents/publik/op_3_2021_cesnak_klascso_vasil_analyza_vplyvu_opatreni_v_oblasti_poskytovania_uverov_domacnostiam.pdf

1.6.1. *Ukazovateľ Loan-to-value*

Limity na ukazovateľ zabezpečenia úveru na bývanie, ktorý sa nazýva aj Loan-to-value (LTV), sú opatrenia na reguláciu a obmedzenie rizika a výšky bankových úverov vzhľadom na hodnotu nehnuteľností. Tento ukazovateľ vyjadruje pomer medzi výškou zadĺženia a hodnotu nehnuteľnosti, na ktorú je úver poskytnutý.

Limity na LTV stanovujú maximálny podiel úveru, ktorý banka môže poskytnúť voči hodnote nehnuteľnosti. Maximálna výška úveru na kúpu nehnuteľnosti môže byť maximálne 90% hodnoty nehnuteľnosti. Podiel nových úverov pre LTV medzi 80% a 90% nesmú presiahnuť 20%. Cieľom limitov na LTV je minimalizovať riziko neplatičov a zabrániť nadmernému zadĺženiu spotrebiteľov.

1.6.2. *Ukazovateľ Debt service-to-income*

Limit na ukazovateľ schopnosti spotrebiteľa splácať úver, známky ako Debt-service-to-income (DSTI), je pomerný ukazovateľ, ktorý sa používa na meranie percentuálnej časti celkového príjmu spotrebiteľa, ktorý sa použije na splácanie všetkých úverových záväzkov. DSTI je dôležitým ukazovateľom pre banky a úverových poskytovateľov, pretože im pomáha posúdiť schopnosť žiadateľa splácať úver a určiť úroveň rizika pôžičky. Pre spotrebiteľov je to užitočný ukazovateľ, ktorým môžu určiť, koľko si môžu dovoliť požičať a aký vysoký úver môže splácať bez toho, aby sa dostali do finančných ťažkostí.

Maximálna výška splátky úveru nemôže prekročiť 60% čistého mesačného príjmu žiadateľa, ktoré sú znížené o životné minimum. Spotrebiteľom tak ostane rezerva aspoň vo výške 40%, ktorá by mu mala slúžiť pre nepredvídané udalosti. V rámci pandémie koronavírusu NBS pripravila výnimku pre 5% nových spotrebiteľských úverov do 5 rokov môže mať splátky medzi 60% a 70% príjmu³⁷.

³⁷ NBS – Opatrenia v oblasti obozretného poskytovania úverov na bývanie platné od 1. januára 2020 (Prehľad) [elektronický zdroj]. [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/img/documents/dohlad/makropolitika/unb-opatrenie_prehľad.pdf

1.6.3. *Ukazovateľ Debt-to-income*

Limit na ukazovateľ celkovej zadlženosti k príjmu Debt-to-income (DTI) je ďalší dôležitý ukazovateľ, ktorý sa používa na meranie schopnosti spotrebiteľa splácať úvery. DTI sa vypočíta ako percento celkového dlhu spotrebiteľa voči jeho ročnému celkovému príjmu. Pre spotrebiteľov je to užitočný ukazovateľ, ktorým môžu určiť, či majú primeranú úroveň zadlženosti a koľko si môžu dovoliť požičať na základe svojho príjmu a finančnej situácie.

Je dôležité poznamenať, že limit DTI sa nemusí vždy uplatňovať rovnako pre každého žiadateľa, pretože limit DTI je určený podľa veku dlžníka a plánovanej splatnosti úveru. Pri dlžníkoch do 40 rokov (vrátane) je určený limit vo výške 8-násobku ročného príjmu domácnosti. V prípade prekročenia uvedeného limitu je tolerancia do 5% úverov a ďalších 5% pre ľudí spĺňajúci dodatočné podmienky. Cieľom limitu DTI pri vysokej zadlženosti a veľkom počte vysokých dlhov je zmierniť riziká vzniku vážnych problémov, ktoré sa môžu neskôr dotknúť finančného sektora a aj domácej ekonomiky ako celku.

1.6.4. *Limit na splatnosť*

Limit na splatnosť predstavuje stanovenú lehotu, počas ktorej je spotrebiteľ povinný splatiť úver v plnej výške vrátane úrokov a poplatkov. Zvyčajne sa splatnosť úveru pohybuje od niekoľkých mesiacov do niekoľkých rokov, pričom dlhšie splatnosti sú zvyčajne spojené s vyššími úrokovými sadzbami. Splatnosť nezabezpečených úverov môže byť najviac 8 rokov a splatnosť zabezpečených úverov, ktoré platia len pre úvery na bývanie, môže byť najviac 30 rokov. Taktiež pre zabezpečené úvery na bývanie, tak 10% úverov na bývanie môže mať splatnosť dlhšiu ako 30 rokov. Účelom limitu na splatnosť je zabezpečenie pravidelného splácania úverov v súlade s ich charakterom³⁸.

³⁸ NBS – Opatrenia v oblasti obozretného poskytovania úverov na bývanie platné od 1. januára 2020 (Prehľad) [elektronický zdroj]. [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/img/documents/dohlad/makropolitika/unb-opatrenie_prehľad.pdf

2. Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

2.1. Cieľ práce

Hlavným cieľom bakalárskej práce je priniesť pohľad na mikroekonomické súvislosti medzi nižšou finančnou gramotnosťou slovenského obyvateľstva a rastúcim sa zadlžovaním. Zároveň je dôležité navrhnúť účinné opatrenia, ktoré môžu využiť tvorcovia slovenských politík na zlepšenie finančnej gramotnosti obyvateľstva so zámerom minimalizovať negatívne dôsledky a prispieť k zvýšeniu finančnej stability a prosperity Slovenska. Pre dosiahnutie hlavného cieľa najefektívnejším spôsobom bolo potrebné si určiť parciálne ciele, prostredníctvom ktorých poskytujeme jasnú a štruktúrovanú cestu k jeho dosiahnutiu:

- Teoretické vymedzenie súčasného stavu finančnej gramotnosti na Slovensku a v zahraničí, kde teoretickými východiskami pre spracovanie našej bakalárskej práce boli publikované práce domácich a zahraničných autorov.
- Identifikácia hlavných príčin a dôsledkov nedostatočnej finančnej gramotnosti slovenských domácností.
- Navrhnuť riešenia a opatrenia na zníženie miery zadlžovania sa priemernej slovenskej domácnosti.
- Identifikácia súčasnej situácie a trendu v oblasti finančnej gramotnosti na Slovensku prostredníctvom elektronického dotazníkového prieskumu, pomocou ktorého sme overovali stanovené hypotézy.

2.2. Metodika práce a metódy skúmania

Bakalárska práca pozostáva z troch hlavných kapitol. Pre uskutočnenie dôkladnej a spoľahlivej práce a zároveň zabezpečenie, aby výsledky boli prezentovateľné a zrozumiteľné pre výskumníkov a širšiu verejnosť. V práci sme používali výhradne teoretické metódy vedeckého skúmania. Jednalo sa v prevažnej miere o metódy indukcie a dedukcie, pomocou ktorej sme závery odborných publikácií zovšeobecňovali od jednotlivých faktov k všeobecným tvrdeniam. Taktiež sme používali analýzu, ktorú sme dopĺňali syntézou. Pre úspešnú aplikáciu vybraných metód skúmania sme vychádzali z teoretických východísk, ktoré sme spracovali v časti súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí, ktoré popisujú existujúce teoretické prístupy k riešenej problematike, prostredníctvom výsledkov relevantných výskumov.

Pri písaní bakalárskej práce sme využili rôzne spôsoby analýzy získaných údajov a vyvodzovaniu záverov. Pri posudzovaní kvantitatívnych údajov sme v prípade možnosti väčšinou volili objektívny prístup s jednoduchou komparáciou, naopak na zvládnutie analýzy kvalitatívnych údajov bolo v niektorých častiach nevyhnutné aj hodnotenia na základe vlastného úsudku podporené zisteniami z odborných publikácií. Z hľadiska všeobecných metód bolo dôležitou súčasťou tejto práce taktiež metóda abstrakcie, ktorá nám pomáhala odhliadať od nepodstatných vlastností a vzťahov skúmaného objektu.

V praktickej časti bakalárskej práce sme realizovali dotazníkový prieskum ako aj v elektronickej, tak aj v tlačenej podobe. Dotazník bol anonymný a získané výsledky slúžili na účely vypracovania aplikačnej časti záverečnej práce. Otázky boli rozdelené na tri časti otázok. Prvé štyri otázky boli demografického charakteru a ich účelom bolo zistiť základné informácie o respondentoch. V druhej časti otázok sme skúmali vzťah respondentov vo vzťahu k riziku a k investíciám. Posledných päť otázok bolo zameraných na zachytenie aktuálnej úrovne finančnej gramotnosti. Inšpirovali sme sa otázkami „veľkej trojky“³⁹, ktoré sú jednoduché, no testujú základné znalosti na základe väčšiny ekonomických rozhodnutí. Navyše zodpovedanie týchto otázok si nevyžaduje zložité výpočty na znalosti matematiky, ale skôr na pochopenie toho, ako úrokové sadzby a inflácia fungujú. Tie otázky boli ešte doplnené otázkami týkajúce sa riziku a peňažnej ilúzie. Otázky boli s možnosťou výberu z viacerých možností a taktiež bola poskytnutá možnosť respondentom zvoliť možnosť „neviem“.

Procesom dedukcie sme si stanovili vlastné hypotézy, ktoré sme overovali v praktickej časti práce prostredníctvom štatistickej metódy rozdelenia pravdepodobnosti tzv. chí-kvadrát, pomocou ktorého sme zisťovali súvislosti medzi danými premennými, na základe nadobudnutých výsledkov z nášho dotazníkového prieskumu. Ak vypočítaná hodnota chí-kvadrátu bola vyššia ako kritický bod, tak sme prijímali stanovenú hypotézu, naopak ak bola vypočítaná hodnota menšia ako kritický bod, tak sme stanovenú hypotézu zamietali. Ako ďalšiu štatistickú metódu sme používali t-test na overovanie rodovej medzery pri dosiahnutej úrovni finančnej gramotnosti medzi respondentmi. Stanovené hypotézy znejú nasledovne:

H1: Ženy majú vyššiu averziu k riziku ako muži.

H2: Existuje signifikantný vzťah medzi finančnou gramotnosťou a vzdelaním.

³⁹ Otázky navrhli Leora Kalpper a Annamaria Lusardi v spolupráci s Gallupom.

3. Výsledky práce

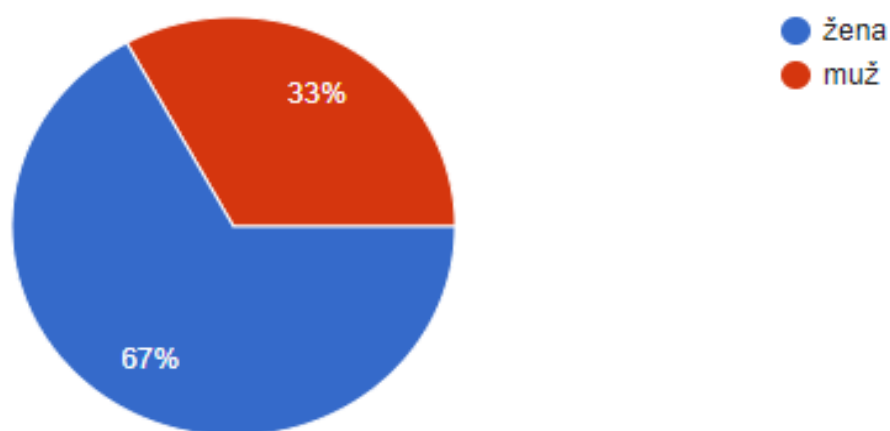
V nasledujúcej kapitole bakalárskej práce pozorujeme vyhodnotenie výsledkov z anonymného elektronického dotazníkového prieskumu, ktorý sme vykonali pre účely analýzy, na základe ktorej budeme vedieť interpretovať úroveň finančnej gramotnosti obyvateľov Slovenska a vzťah respondentov k riziku a investíciám.

Dotazník bol zostavený zo 17 otázok. Odpovede zachytávali rozhodovanie subjektov pri otázkach týkajúce sa postoja k riziku a investíciám a univerzálnych základných konceptov, ktoré sú základom väčšiny finančných rozhodnutí vzťahujúce sa na každý kontext a ekonomické prostredie. Respondenti boli výhradne obyvatelia Slovenskej republiky, keďže cieľová skupina bakalárskej práce bola zameraná na slovenské obyvateľstvo. Prieskumu sa zúčastnilo celkovo 194 respondentov.

3.1. Výsledky dotazníkového prieskumu

Prvá časť otázok, sa týkala demografického hľadiska ako sú: pohlavie, vek, vzdelanie a zamestnanie. V prvej otázke sme pozorovali pohlavie respondentov, ktorá je užitočná pre popisné a výskumné účely pre skúmanie rozdielov v odpovediach medzi mužmi a ženami. Prieskum vyplňalo v dominantnom počte viac ako dve tretiny žien v porovnaní s mužmi. Grafické spracovanie nám ukazuje, že v percentuálnom pomere odpovedalo 67% žien a 33% mužov, čo v absolútnej početnosti tvorí 130 žien a 64 mužov.

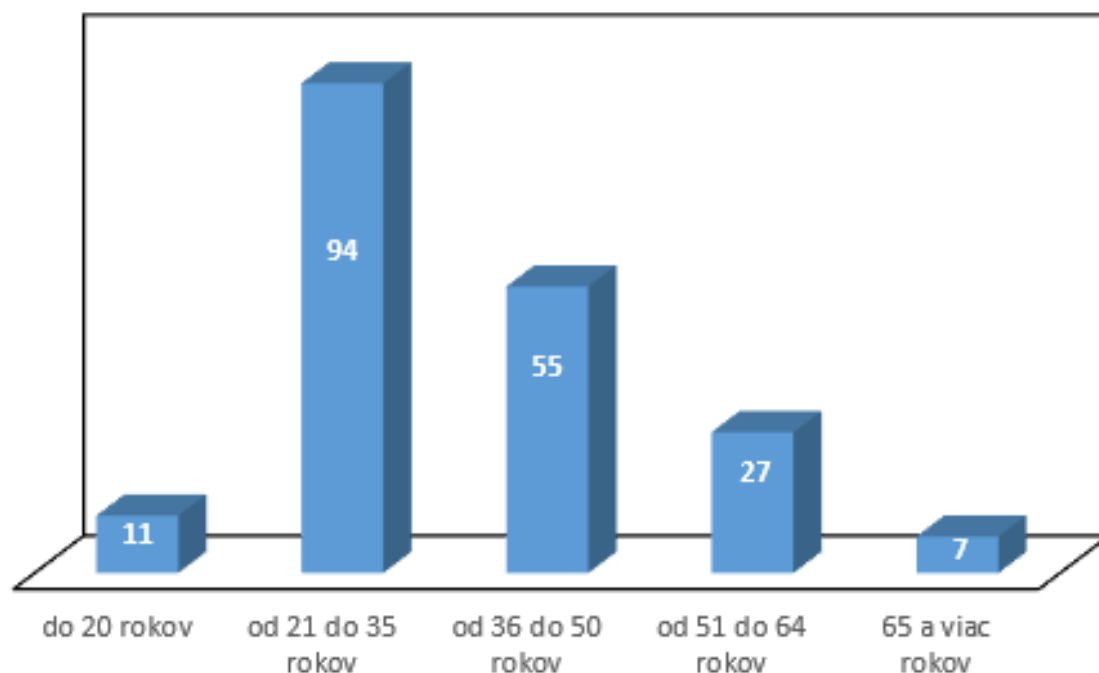
Graf 1: *Počet a pohlavie respondentov*

Zdroj: vlastné spracovanie

Druhá otázka charakterizuje vekové kategórie respondentov. Prostredníctvom tejto otázky sme identifikovali trendy v súvislosti s vekom respondentov. Vekové kategórie sme si stanovili v rozmedzí do 20 rokov v počte 11 osôb, 21 – 35 rokov v počte 94 osôb, ktorá zároveň tvorila najpočetnejšiu vekovú skupinu, 36 – 50 rokov, v počte 55 osôb, ktorá bola v poradí druhou najpočetnejšou skupinou, 51 – 64 rokov počte 27 osôb a na záver 65 a viac rokov v počte 7 osôb, ktorá zároveň tvorila najmenej početnú časť respondentov.

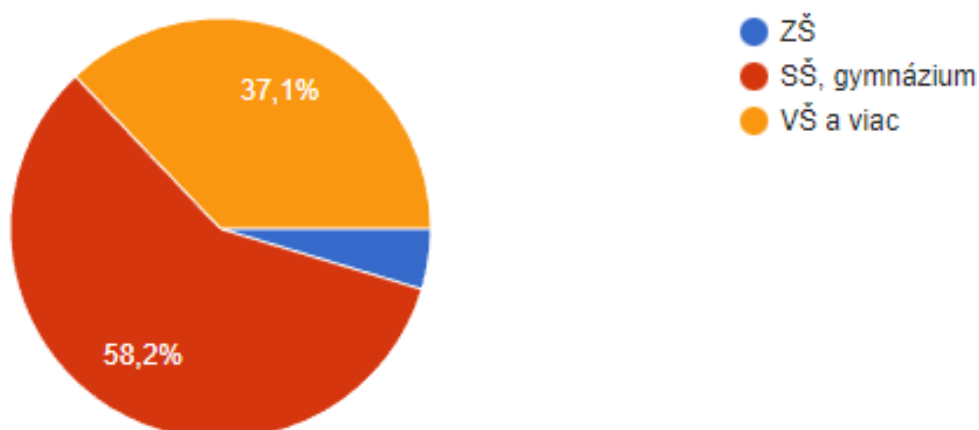
Graf 2: *Vekové kategórie respondentov*

Zdroj: vlastné spracovanie

Tretia otázka bola zameraná na najvyššie dosiahnuté vzdelanie. Táto otázka nám poskytuje užitočné informácie o vzdelanostnej úrovni respondentov a pomáha nám porozumieť vzťahu medzi vzdelaním a inými premennými. Najväčší podiel tvoria respondenti, ktorých najvyššie dosiahnuté vzdelanie je aspoň stredná škola alebo gymnázium v relatívnom počte 58,2%. Pomerne veľkú časť tvoria aj respondenti s vysokoškolským vzdelaním. Vysokoškolské vzdelanie ukončilo 37,1%. Najmenší podiel tvorí skupina, ktorá má najvyššie dosiahnuté vzdelanie základnú školu v relatívnom vyjadrení 4,6%, čo tvorí 9 osôb.

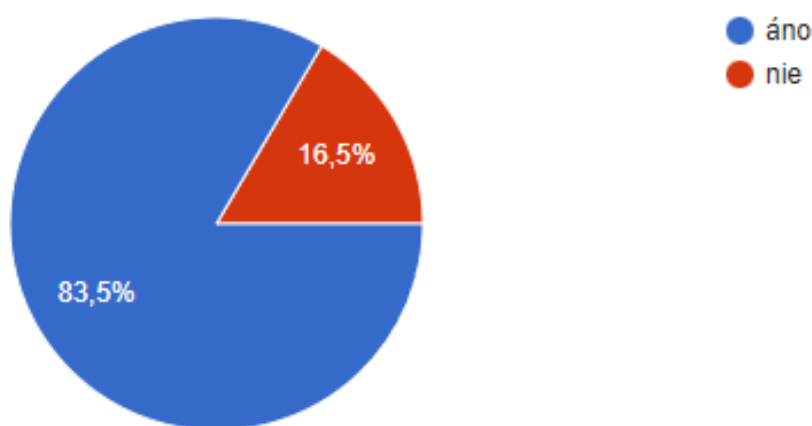
Graf 3: *Najvyššie dosiahnuté vzdelanie*

Zdroj: vlastné spracovanie

Poslednou otázkou demografickej časti sme získali dôležité informácie o sociodemografickom profile našej cieľovej skupiny, ktoré nám pomohli lepšie porozumieť výsledkom nášho prieskumu a okrem toho nám táto informácia umožnila analyzovať vplyv zamestnania na názory a postoje respondentov k danej téme, a poskytla užitočný kontext pre naše výsledky. Graf nám ukazuje, že nezamestnaných je menej ako pätina respondentov (16,5%), čo do tejto skupiny zapadajú dôchodcovia a študenti, prípadne respondenti, ktorí nie sú zamestnaní z osobných dôvodov.

Graf 4: *Ste zamestnaný alebo pracujete niekde?*

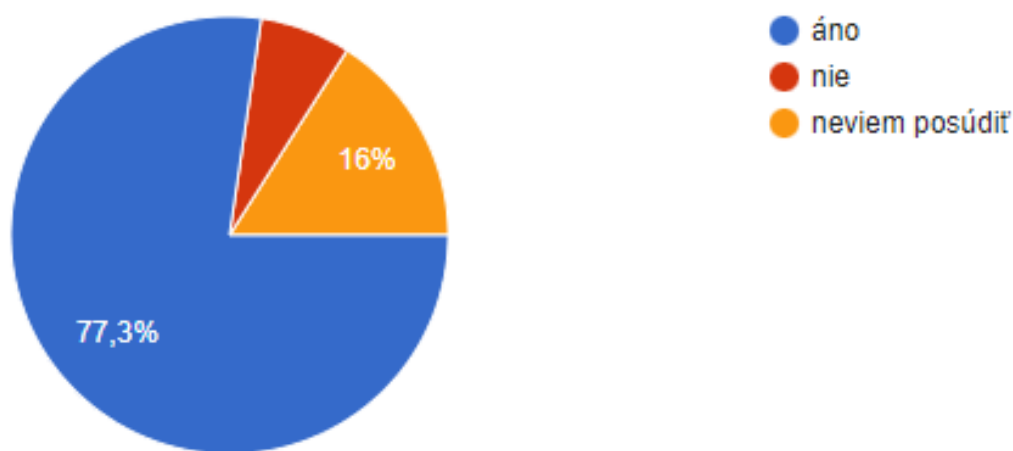

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe teoretických východísk v teoretickej časti práce sme vytvorili časť otázok, za účelom pozorovania postoja respondentov k riziku a investíciám, ktoré sú dôležitou časťou finančného rozhodovania na trhu aktív. V nasledujúcich grafických a tabuľkových zobrazeniach pristúpime k ohodnoteniu získaných údajov.

Na úvod sme zisťovali sebavedomie respondentov prostredníctvom otázky, či sa daná osoba považuje za finančne gramotnú osobu. Väčšina respondentov sa považuje za finančne gramotnú osobu, čo pravdepodobne znamená, že disponujú určitými znalosťami finančnej gramotnosti, resp. majú už skúsenosti s využívaním finančných produktov a služieb. Naopak len 6,7% si myslí, že nemajú dostatočujúcu úroveň finančnej gramotnosti. Nerozhodných o svojich finančných vedomostiach je 16%, čo môže znamenať, že subjekty majú neistotu aj napriek určitým dosiahnutým finančným znalostiam.

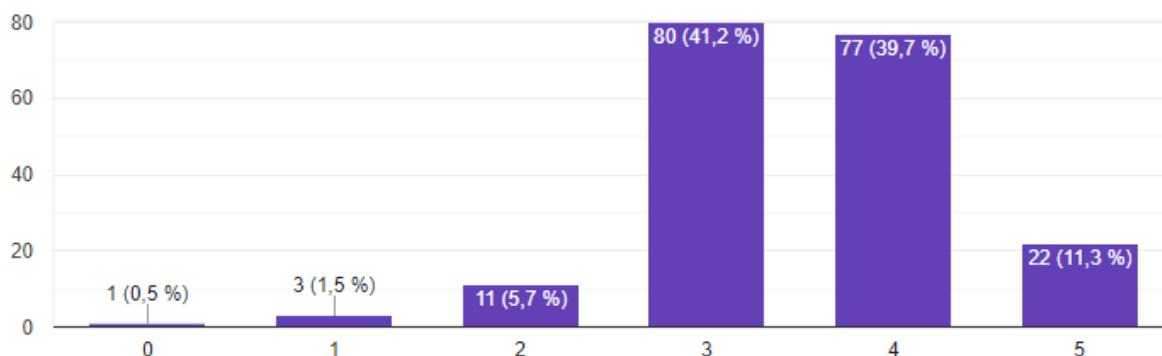
Graf 5: *Považujete sa za finančne gramotnú osobu?*

Zdroj: vlastné spracovanie

V nadväznosti na predchádzajúcu otázku sme sledovali, aký stupeň finančnej gramotnosti by si udelili respondenti. Stupnica bola zostavená číslami od 0 až po 5, kde stupeň 0 znamená, že osoba disponuje najmenšou úrovňou finančnej gramotnosti, resp. nemá žiadne náležité znalosti. Najvyšší stupeň 5 znamená, že osoba disponuje najvyššou úrovňou finančnej gramotnosti. Stupne medzi hodnotami 0 až 5 charakterizujú úroveň finančnej gramotnosti, kde existuje ešte priestor na zlepšenie. Z grafu sme zistili, že aj napriek tomu, že za finančne gramotnú osobu sa považuje 77,3% ľudí, tak viac ako 7,7% ľudí si zvolili stupeň 3 až viac.

Graf 6: *Stupeň finančnej gramotnosti*

Zdroj: vlastné spracovanie

Investície majú potenciál generovať vysoké výnosy. Aj keď existuje určitá miera rizika spojená s investovaním, v dlhodobom horizonte môže správne zvolená investičná stratégia priniesť vysoké zhodnotenie finančných zdrojov. Investície do diverzifikovaného portfólia aktív môžu poskytnúť investorom príležitosť dosiahnuť vyššie výnosy, ako by bolo možné len prostredníctvom sporiteľného účtu alebo terminovaného vkladu. Investície sú dôležité z hľadiska budovania finančnej stability a zabezpečenia budúcnosti. Správne zvolené investičné rozhodnutia môžu pomôcť investorom zabezpečiť si dôchodok, financovať vysokoškolské vzdelanie pre deti alebo si zabezpečiť finančné prostriedky na nepredvídané udalosti. V súhrne, investície sú dôležitou súčasťou hospodárskeho a finančného života.

Aby sme zhodnotili investičné správanie subjektov, tak sme najprv zisťovali ich vzťah k riziku. Viac ako polovica respondentov má tendenciu byť opatrný a vyhýbať sa riziku. 29,7% tvrdí, že je ochotná riskovať a zvyšných 16,7% respondentov nemá jasný postoj k riziku. Pre overenie prvej stanovenej hypotézy, tak sme v rámci prieskumu vytvorili prehľad údajov medzi mužmi a ženami v tabuľke. Pre lepšie porovnanie sme vedľa absolútnych hodnôt vypočítali aj ich relatívnu hodnotu medzi ženami a mužmi. Zisťovali sme, či existuje vzťah medzi pohlavím a postojom k riziku. Stanovili sme si nulovú a alternatívnu hypotézu:

H0: Ženy nemajú vyššiu averziu k riziku ako muži.

H1: Ženy majú vyššiu averziu k riziku ako muži.

Do tabuľky sme spracovali získané údaje a rozdelili sme ich na základe pohlavia a postoja k riziku. Z celkového počtu žien má averziu k riziku 77 žien a z celkového počtu mužov má 27 mužov averziu k riziku. Spolu to tvorí 104 respondentov.

Tabuľka 1: Skutočné dáta postoja k riziku medzi pohlavím

Pohlavie/Postoj k riziku	Opatrný	Riskujúci	Nemá postoj	Spolu
Ženy	77 (59,2%)	31 (23,8%)	22 (17%)	130
Muži	27 (42,2%)	27 (42,2%)	10 (15,6%)	64
Spolu	104	58	32	194
Pomer celkovému počtu mužov/žien	0,5361	0,2990	0,1649	

Zdroj: vlastné spracovanie

Po spracovaní skutočných dát sme následne vytvorili odhadované dáta. Aby sme zistili odhadované dáta, musíme predpokladať, že medzi pohlaviami neexistuje žiadny rozdiel. V tomto prípade predpokladáme, že ženy a muži sú v rovnakom pomere (53,6%) opatrní a vyhýbajú sa riziku. Podľa percentuálneho pomeru odhadujeme, že averziu k riziku má 70 žien a 34 mužov.

Tabuľka 2: Odhadované dáta postoja k riziku medzi pohlavím

Pohlavie/Postoj k riziku	Opatrný	Riskujúci	Nemá postoj
Ženy	70	39	21
Muži	34	19	11

Zdroj: vlastné spracovanie

Cez program Excel sme prostredníctvom funkcie CHISQ.DIST.RT vypočítali p-value hodnotu. Hodnota nám vyšla menšia ako stanovená hladina významnosti ($\alpha = 0,05$). Nižšia hodnota p-value poskytuje dôkaz proti nulovej hypotéze, pretože výsledok by bol veľmi nepravdepodobný, ak by bola nulová hypotéza pravdivá. Výsledok je štatisticky významný a môžeme tak zamietnuť nulovú hypotézu a prijať alternatívnu hypotézu.

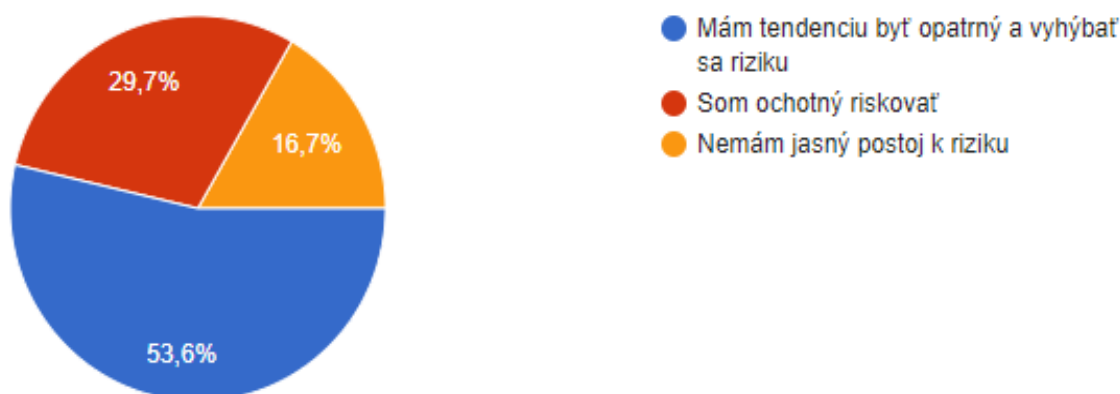
Tabuľka 3: Chí-kvadrát test pre prvú hypotézu

Chí-kvadrát	7,29
df	2
p-value	0,026

Zdroj: vlastné spracovanie

V porovnaní s mužmi, ženy sú opatrnejšie v súvislosti s rizikom. Ako je uvedené v teoretickej časti, tak na základe komparácie relatívnych hodnôt by sme teda mohli predpokladať, že respondenti ženského pohlavia disponujú menšou sebadôverou. Muži majú väčšiu ochotu riskovať. Taktiež v prípade nášho prieskumu vyplýva, že mierne viac žien (17%) nemá jasný postoj k riziku ako muži (15,6%).

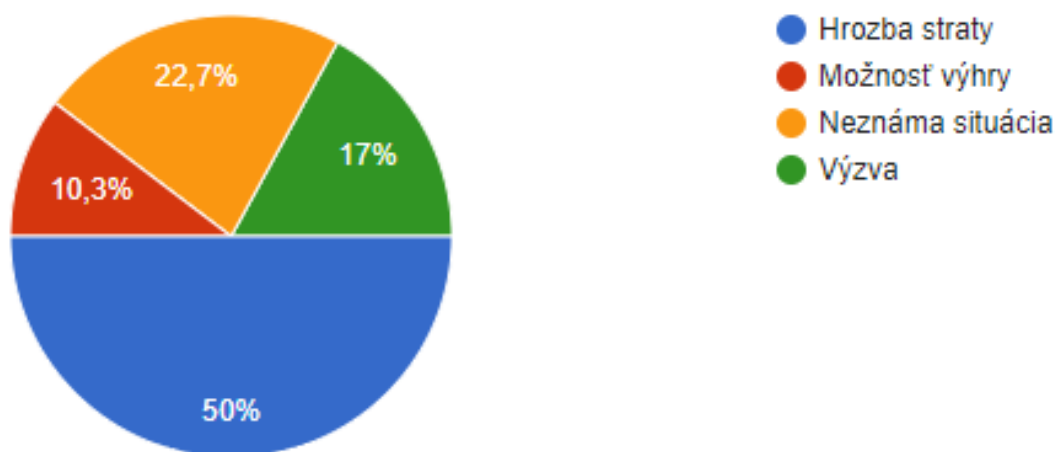
Graf 7: *Postoj k riziku*

Zdroj: vlastné spracovanie

Nasledujúcu otázku sme navrhli tak, aby sme zistili, čo si naši respondenti vôbec predstavujú pod pojmom riziko. Riziko sa zvyčajne týka možnosti, že sa vyskytne neželaný alebo neočakávaný výsledok, ktorý môže mať negatívne dôsledky. V súvislosti s finančnou gramotnosťou teda skúmame, čo si predstavujú pod pojmom riziko na finančných trhoch. Táto otázka nadväzuje na predchádzajúcu otázku, kde viac ako polovica respondentov má opatrný prístup k riziku, a čo sa týka podielovo u žien, tak u nich je to viac ako polovica (59,2%). Najhlavnejšími príčinami averzie k riziku je hrozba straty peňazí a nepredvídateľnosť finančných trhov a ekonomiky. Investor by mal byť schopný posúdiť riziko investície a rozhodnúť sa, či je pripravený prevziať toto riziko s cieľom dosiahnuť vyššie výnosy. Riziko by malo byť vždy zohľadnené pri výbere investičnej stratégie a rozhodovaní o alokácii aktív v portfóliu. Zvyšná polovica považuje riziko za možnosť výhry (10,3%), výzvy (17%) alebo ako neznámu situáciu.

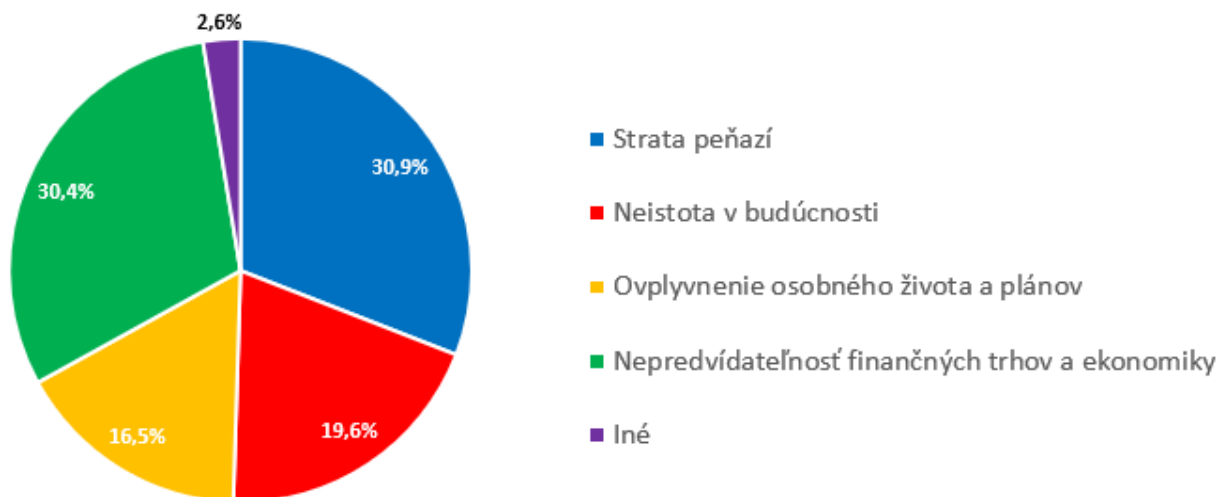
Graf 8: *Čo pre vás znamená riziko?*

Zdroj: vlastné spracovanie

Existuje mnoho nepredvídateľných faktorov, ktoré môžu ovplyvniť hodnotu investície, ako hospodárska situácia, politické zmeny, úroveň inflácie, zmeny v obchodných podmienkach a mnoho ďalších. Za najväčšie obavy môžeme na základe týchto zistení považovať stratu peňazí a nepredvídateľnosť finančných trhov a ekonomiky.

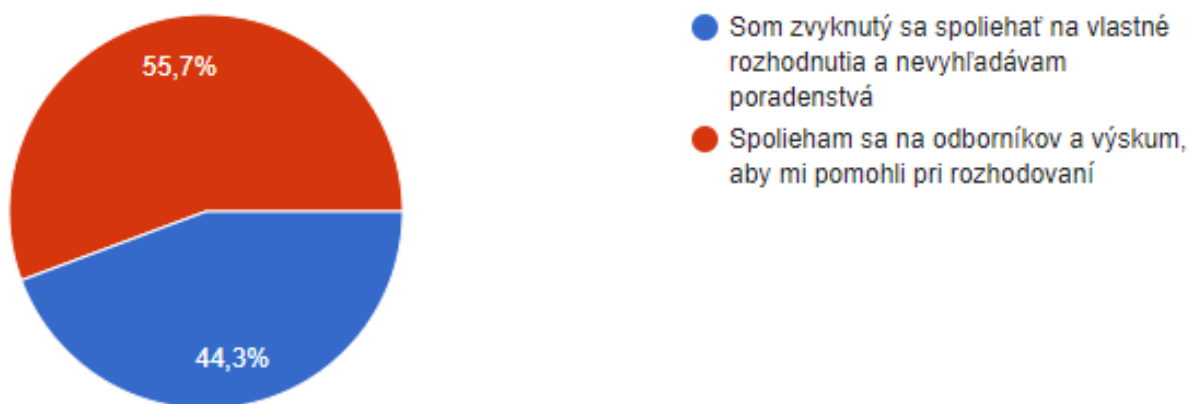
Graf 9: Aké sú vaše najväčšie obavy ohľadom rizika?

Zdroj: vlastné spracovanie

Celkovo je dôležité, aby finančný poradca pomáhal klientom pochopiť a riadiť riziko v súvislosti s ich finančnými rozhodnutiami. S vhodným poradenstvom a stratégiou môžu klienti minimalizovať riziko straty a dosiahnuť svoje finančné ciele. V tomto prípade dôvera a spoľahnutie sa na odborníkov a výskum pri rozhodovaní je dôležitá pre 108 respondentov (55,7%).

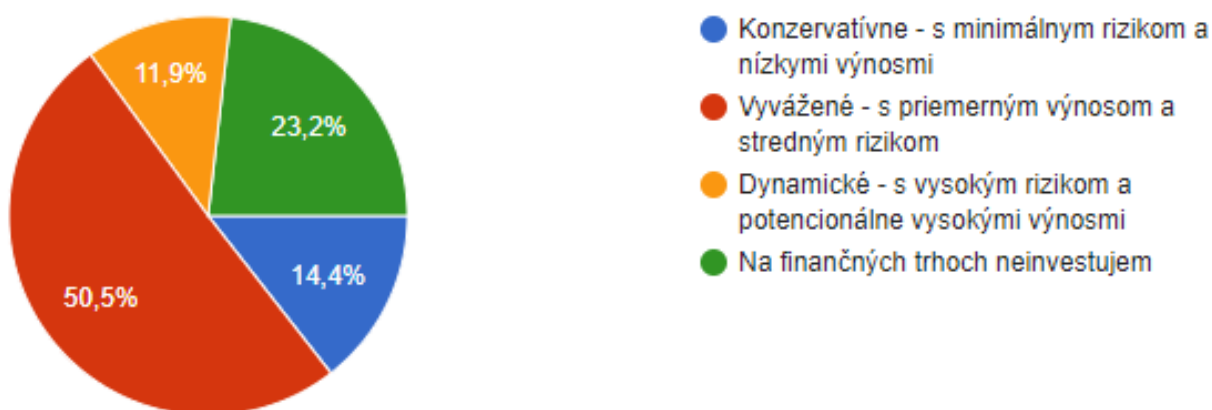
Graf 10: Akú úlohu hrá pre vás informovanosť a poradenstvo pri rozhodovaní o riziku?

Zdroj: vlastné spracovanie

Účelom jedenástej otázky bolo zhodnotiť aký typ investície je najviac preferovaný. Mierne viac ako polovica (50,5%) preferuje vyvážený typ investície. Viac ako štvrtina (26,3%) preferuje s vyšším podielom konzervatívne a s nižším podielom dynamické investície. Menej ako štvrtina neinvestuje vôbec na finančných trhoch.

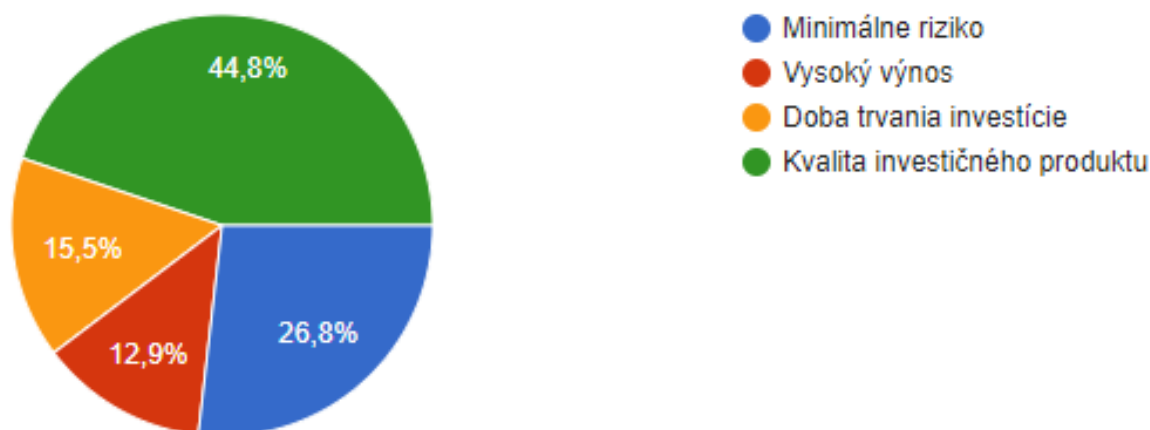
Graf 11: Aký typ investície preferujete?

Zdroj: vlastné spracovanie

Rozhodovanie o investíciách je veľmi individuálny proces a závisí od mnohých faktorov. Pre mnohých investorov sa rozhodovanie týka výšky očakávaných ziskov v porovnaní s rizikom, ktoré majú byť pri investovaní ochotní prevziať. Kvalitné informácie o spoločnosti, odvetví, trhu a investičného produktu je dôležitá pre 87 osôb (44,8%). Niektorí sa snažia investovať na krátky, stredný alebo dlhý časový horizont a prispôbujú svoju investičnú stratégiu svojim cieľom, tých je v našom prieskume 30 osôb (15,5%). Minimálne riziko ovplyvňuje 52 osôb a 25 osôb prihliada na vysoký výnos.

Graf 12: Aký faktor najviac ovplyvňuje vaše rozhodovanie ohľadom investícií?

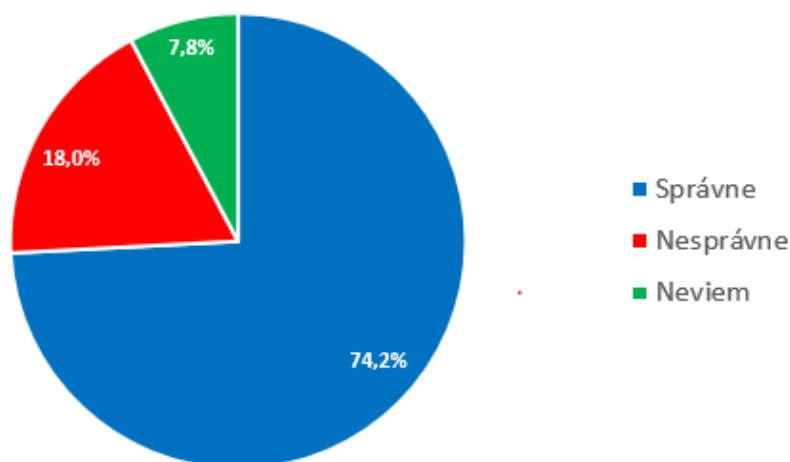

Zdroj: vlastné spracovanie

V poslednej časti otázok sme čerpali otázky z prieskumu Household, Income and Labor Dynamics in Australia (HILDA). Účelom záverečnej časti otázok je zber informácií týkajúcich sa finančnej gramotnosti slovenských občanov.

Úroková miera – Predpokladajme, že vložíte 100 eur na sporiaci účet bez poplatkov s garantovanou úrokovou sadzbou 2% ročne. Na tento účet už neuskutočňujete ďalšie platby a nevyberáte žiadne peniaze. Aký bude peňažný zostatok na účte po jednom roku? Správna odpoveď = 102 €.

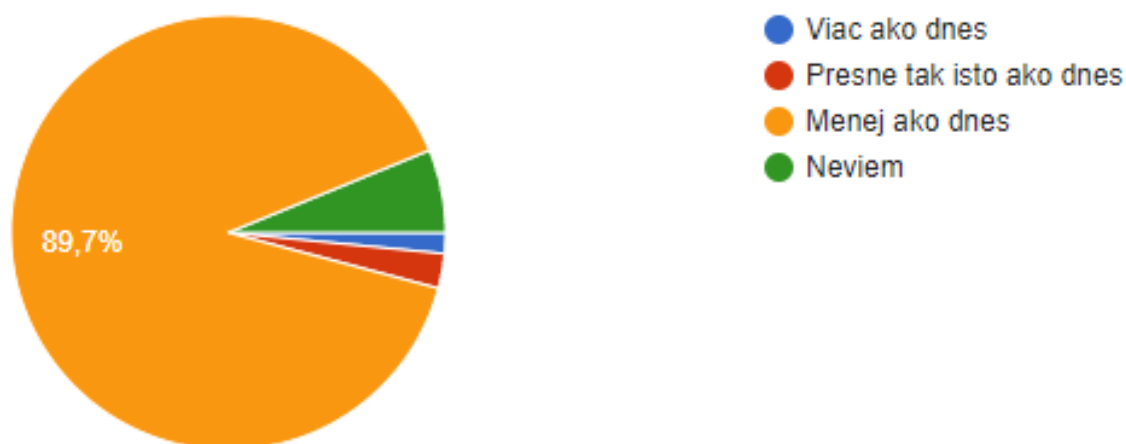
Graf 13: Odpovede respondentov na úrokovú mieru

Zdroj: vlastné spracovanie

Inflácia – Predstavte si, že úroková sadzba na vašom sporiacom účte bola 1% ročne a inflácia bola 2% ročne. S peniazmi na tomto účte po jednom roku, mohli by ste kúpiť: Správna odpoveď = Menej ako dnes.

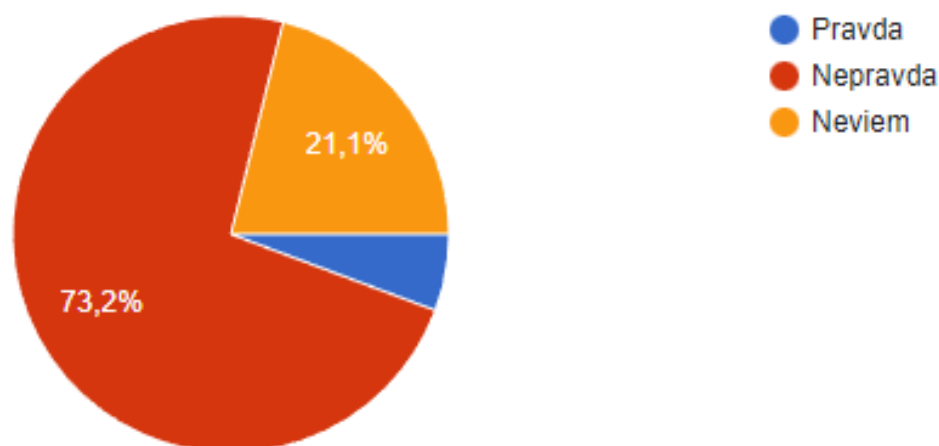
Graf 14: Odpovede respondentov na infláciu

Zdroj: vlastné spracovanie

Diverzifikácia portfólia – Nákup akcií v jednej spoločnosti zvyčajne poskytuje bezpečnejší výnos ako nákup akcií v mnohých spoločnostiach? Správna odpoveď = Nepravda.

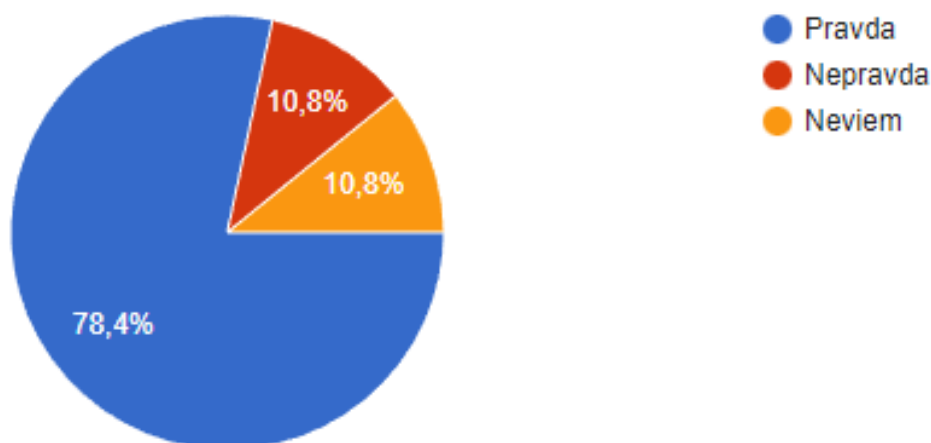
Graf 15: *Odpovede respondentov na diverzifikáciu portfólia*

Zdroj: vlastné spracovanie

Riziko – Investícia s vysokou návratnosťou pravdepodobne predstavuje vysoké riziko. Správna odpoveď = Pravda.

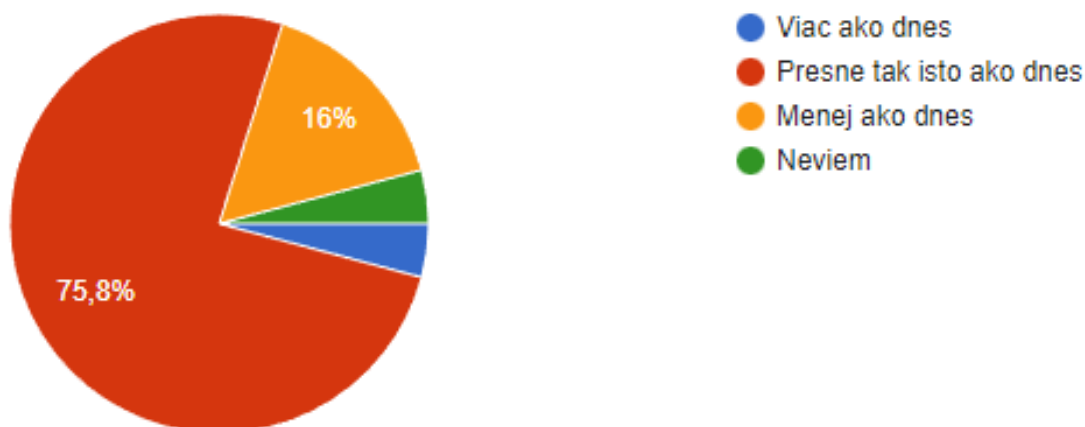
Graf 16: *Odpovede respondentov na riziko*

Zdroj: vlastné spracovanie

Peňažná ilúzia – Predpokladajme, že do roku 2024 sa váš príjem zdvojnásobil, ale taktiež aj ceny všetkých vecí, ktoré si kupujete, sa zdvojnásobil. V roku 2024 si budete môcť kúpiť so svojim príjmom: Správna odpoveď = Presne tak isto ako dnes.

Graf 17: Odpovede respondentov na peňažnú ilúziu

Zdroj: Vlastné spracovanie

V tejto časti sme testovali ďalšiu hypotézu. V druhej hypotéze sme skúmali, či existuje pozitívny vzťah medzi finančnou gramotnosťou a vzdelaním. Postupovali sme rovnako ako pri predchádzajúcej hypotéze. Najskôr sme si spracovali dáta, na základe nich sme vytvorili odhadované hodnoty a potom sme vypočítali p-value hodnotu. Hypotéza znie nasledovne:

- **H0:** Neexistuje signifikantný vzťah medzi finančnou gramotnosťou a vzdelaním.
- **H2:** Existuje signifikantný vzťah medzi finančnou gramotnosťou a vzdelaním.

Distribúciu správnych odpovedí v rámci testovania danej hypotézy sme rozdelili na dve skupiny a to ak respondenti mali menej ako polovicu správnych otázok a ak mali viac ako polovicu správnych otázok. Percentuálne najviac (95,8%) dosahujú absolventi vysokej školy, čo sa týka viac ako polovica správnych odpovedí a percentuálne najmenej (4,2%), čo sa týka menej ako polovica správne zodpovedaných otázok.

Tabuľka 4: Skutočné dáta distribúcie správnych odpovedí na základe najvyššie dosiahnutého vzdelania

<i>Vzdelanie/Distribúcia správnych odpovedí</i>	Menej ako polovica (1 až 2 otázky)	Viac ako polovica (viac ako 2 otázky)	Spolu
ZŠ	6 (66,7%)	3 (33,3%)	9
SŠ	17 (15%)	96 (85%)	113
VŠ	3 (4,2%)	69 (95,8%)	72
Spolu	26	168	194
Pomer celkovému počtu respondentov podľa vzdelania	0,1340	0,8660	

Zdroj: vlastné spracovanie

Pre odhadované dáta predpokladáme, že medzi najvyšším dosiahnutým vzdelaním, nie sú žiadne rozdiely. Tí, čo mali jednu až dve otázky správne, boli v pomere 13,4% a osoby, ktorí mali viac ako dve správne odpovede, boli v pomere 86,6% pre všetky stupne vzdelania. Na základe týchto údajov sme si vypočítali chí-kvadrát a hodnotu p-value. Po porovnaní hodnôt nám p-value vyšla štatisticky významná, tak môžeme zamietnuť nulovú a prijať alternatívnu hypotézu.

Tabuľka 5: *Odhadované dáta distribúcie správnych odpovedí na základe najvyššie dosiahnutého vzdelania*

<i>Vzdelanie/Distribúcia správnych odpovedí</i>	Menej ako polovica (1 až 2 otázky)	Viac ako polovica (viac ako 2 otázky)
ZŠ	1	8
SŠ	15	98
VŠ	10	62

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 6: *Chí-kvadrát test pre druhú hypotézu*

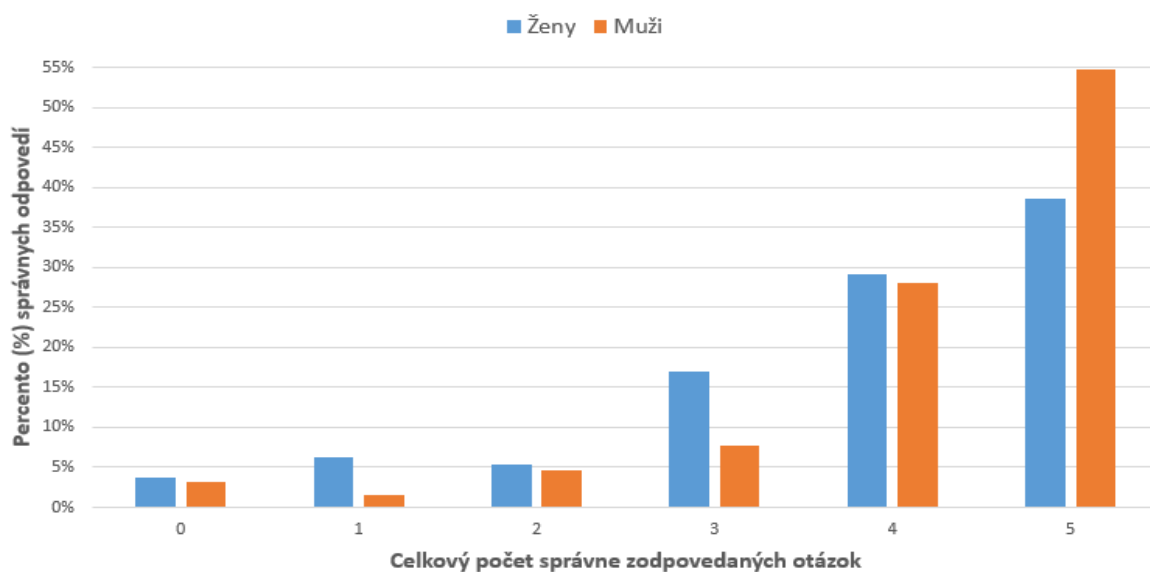
Chí-kvadrát	34,12
df	2
p-value	3,89E-08

Zdroj: vlastné spracovanie

Môžeme teda konštatovať na základe získaných údajov, že vyšším dosiahnutým školským vzdelaním dosahujeme významnejšie výsledky pri testovaní finančnej gramotnosti.

Na záver vyhodnotenia výsledkov práce sme si pripravili prehľad úrovne finančnej gramotnosti na základe vekovej kategórie a pohlavia. Nasledujúci graf nám ukazuje rozdelenie správnych odpovedí pre mužov a ženy. Priemerný počet správnych odpovedí je 4,2 pre mužov a 3,8 pre ženy, čo je rozdiel medzi pohlaviami 10,5%. Za predpokladu, že je správne zodpovedaných všetkých päť otázok, čo znamená, že dosahujú „vysokú“ úroveň finančnej gramotnosti, tak viac ako polovica mužských respondentov (54,7%) a len približne jedna tretina respondentiek (38,5%) dosiahlo tento štandard, čo znázorňuje, ešte vyšší rodový rozdiel (42,1%). Všetky rozdiely ako percentá zo základu sme testovali pomocou t-Testu dvoch vzoriek za predpokladu rovnakých rozdielov na hladine významnosti 0,05, ktoré nám vyšli ako štatisticky významné. Podiel respondentov odpovedajúcich na každú z otázok u mužov bola vyššia ako u žien pre všetky otázky, pričom rozdiel medzi pohlaviami sa pohybuje od 4,2% (2) inflácia do 20,9% (3) diverzifikácia.

Graf 18: Distribúcia správnych odpovedí na otázky týkajúce sa finančnej gramotnosti

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 7: Distribúcia správnych odpovedí na otázky týkajúce sa finančnej gramotnosti

Podiel správnych odpovedí na každú otázku	(1) Úroková miera	(2) Inflácia	(3) Diverzifikácia	(4) Riziko	(5) Peňažná ilúzia	Všetky správne odpovede	Priemer	Medián
Všetci respondenti	74,2%	89,7%	73,2%	78,4%	75,8%	43,8%	3,9	4
Ženy	70%	88,5%	68,5%	76,2%	73,8%	38,5%	3,8	4
Muži	82,8%	92,2%	82,8%	82,8%	79,7%	54,7%	4,2	5
Medzera (% body)	12,8	3,7	14,3	6,6	5,9	16,2	0,4	
Medzera (%)	18,3%	4,2%	20,9%	8,7%	8%	42,1%	10,5%	

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 8: Distribúcia správnych odpovedí na otázky týkajúce sa finančnej gramotnosti

Rozdelenie počtu správnych odpovedí	0	1	2	3	4	5	Priemer	Medián
Všetci respondenti	3,6%	4,6%	5,2%	13,9%	28,9%	43,8%	3,9	4
Ženy	3,8%	6,2%	5,4%	16,9%	29,2%	38,5%	3,8	4
Muži	3,1%	1,6%	4,7%	7,8%	28,1%	54,7%	4,2	5
Medzera (% body)						16,2	0,4	
Medzera (%)						42,1%	10,5%	
Vekové skupiny								
do 20 rokov	9,1%	9,1%	9,1%	18,2%	36,3%	18,2%	3,2	3,5
od 21 do 35 rokov	4,3%	2,1%	1,1%	6,4%	22,3%	63,8%	4,3	5
od 36 do 50 rokov	0%	3,6%	7,3%	16,4%	41,8%	30,9%	3,9	4
od 51 do 64 rokov	7,4%	7,4%	7,4%	33,3%	22,2%	22,2%	3,2	3
65 a viac rokov	0%	28,6%	28,6%	14,2%	28,6%	0%	2,4	2

Zdroj: vlastné spracovanie

4. Diskusia

Dotazníkový prieskum nám poskytol cenné poznatky o tom, ako skúmané osoby rozumejú základným pojmom finančnej gramotnosti a aký majú vzťah k riziku a investíciám. Výsledky prieskumu naznačujú, že medzi opýtanými osobami stále existuje značný nedostatok porozumenia v oblasti finančnej gramotnosti. Mnohí jednotlivci majú problém pochopiť základné finančné pojmy, ako sú úrokové sadzby, diverzifikácia a investičné riziko.

Viac ako štyri pätiny respondentov sú zamestnaní alebo niekde pracujú. Všetky otázky zodpovedalo správne 85 respondentov, z čoho tvorí približne 87% zamestnaných. V rámci práce sme skúmali vzťah medzi zamestnanosťou a finančnou gramotnosťou, ktorý sa nám nepodaril potvrdiť, čo môže byť vysvetľovaný nízkym počtom respondentov.

Investor by mal byť schopný posúdiť riziko investície a rozhodnúť sa, či je pripravený prevziať toto riziko s cieľom dosiahnuť vyššie výnosy. Riziko by malo byť vždy zohľadnené pri výbere investičnej stratégie a rozhodovaní o alokácii aktív v portfóliu. Dalo sa očakávať, že viac ako polovica (53,6%) bude mať averziu k riziku. Presne polovica ľudí si predstavuje riziko ako pravdepodobnosť straty alebo zníženia hodnoty v dôsledku nečakaných udalostí alebo vývoja trhu. Podľa výsledkov sa nám podarilo overiť signifikantný vzťah medzi pohlavím a averziou k riziku. Viac žien sú averznejšie k riziku ako muži a prijímajú rozhodnutia vo vyššom stupni neistoty. Preto preferujú konzervatívnejší typ investície a kladú väčší dôraz na poradenstvá.

V minulosti boli finančné poradenstvá vnímané ako spoľahlivé a úprimné zdroje informácií o investičných príležitostiach a finančnej stratégii. 55,7% respondentov dôveruje a spolieha sa na poradenstvá. V dnešnej dobe sa však táto predstava môže zdať menej pravdivá a mnoho ľudí má pocit, že finančné poradenstvá nie sú také dôveryhodné ako kedysi. To nám z časti vysvetľuje, prečo až 44,3% nedôveruje finančným poradenstvám a radšej sa spoliehajú na vlastné skúsenosti.

Pozitívny vzťah sa podarilo overiť aj medzi finančnou gramotnosťou a najvyšším dosiahnutým vzdelaním. Na základe porovnania absolútnych a relatívnych hodnôt sa nám podarilo preukázať, že absolventi vysokých škôl dosahujú vyššiu úspešnosť správnych odpovedí. To sa zhoduje aj s niekoľkými štúdiami, ktoré skúmajú tento fenomén. Vzdelanie pomáha ľuďom získať schopnosti kritického myslenia a riešenia problémov.

Pri pohľade na celkový počet správnych odpovedí, menej ako 50% dokázalo odpovedať na všetkých päť otázok správne. Okrem demografických faktorov ako je vzdelanie alebo zamestnanie, existujú rodové rozdiely a rozdiely medzi vekovými skupinami. Vo vyššie uvedených grafoch a tabuľkách môžeme pozorovať. Muži dosahujú vyšší priemer správne zodpovedaných otázok ako ženy. Pri porovnaní stredných hodnôt v skupine čísel podľa veľkosti tak pre mužov je medián 5 a pre ženy 4. V práci sme použili t-Test, ktorý nám potvrdil rodový rozdiel v práci na úrovni 10,5%.

Údaje poukazujú aj na vekové rozdiely, kde môžeme pozorovať, že pomerne najvyššie výsledky dosahuje práve veková kategória od 21 do 35 rokov. Môže to byť práve vysvetlené tým, že do tejto kategórie patria čerství absolventi vysokých škôl, ktorí aj zároveň vstupujú na trh práce a nadobúdajú nové pracovné skúsenosti. Táto veková kategória dosiahla v priemere najvyššiu hodnotu (4,2) v porovnaní s ostatnými. Taktiež na základe priemerných a mediánových hodnôt môžeme si všimnúť, ako sa vyvíja úroveň finančnej gramotnosti, čím viac staršie obyvateľstvo, tým je menšia miera úspešnosti.

Využitie dotazníkového prieskumu na zistenie úrovne finančnej gramotnosti je bežnou praxou. Je efektívnym spôsobom získania kvantitatívnych dát o úrovni finančnej gramotnosti respondentov. Je pravda, že finančná gramotnosť jednotlivca sa prejavuje v jeho jednotlivých finančných úkonoch a rozhodnutiach. Je dôležité zdôrazniť, že finančná gramotnosť nie je statická a môže sa meniť v závislosti na skúsenostiach a vzdelávaní. Je preto potrebné, aby jednotlivci neustále pracovali na rozvoji finančnej gramotnosti a zlepšovali svoje finančné rozhodovanie.

Záver

Finančné produkty sa stávajú zložitejšími a jednotlivci sú zraniteľnejší voči zavádzajúcim praktikám bankárov a iných finančných inštitúcií. Tvorcovia politik si začínajú klásť otázku, či jednotlivci majú dostatočné finančné znalosti, ktoré by im pomáhali orientovať sa na finančných trhoch a efektívne ich riadiť.

Cieľom bakalárskej práce bolo priniesť pohľad na súvislosti medzi nižšou finančnou gramotnosťou slovenských obyvateľov a zvyšujúcim sa zadlžovaním domácností na slovenskom finančnom trhu z mikroekonomického hľadiska.

Teoretickým vymedzením finančných pojmov, ktoré je nevyhnutné pre lepšie porozumenie fungovania finančného trhu a pre praktické využitie finančných nástrojov, umožňuje presnejšie definovať pojmy a zabezpečiť jednotnosť v komunikácii a zrozumiteľnosť pre všetkých aktérov finančného trhu. Definovali sme si tak kľúčové pojmy, ktoré sme využívali z domácej a zahraničnej literatúry pre úspešné vypracovanie kvalitnej práce. Domáca literatúra nám poskytla konkrétne informácie a dáta o situácii na Slovensku a umožnila nám využiť najaktuálnejšie poznatky a výskumy týkajúce sa danej problematiky. Na podporu finančnej gramotnosti sa implementoval Národný štandard finančnej gramotnosti, ktorý prostredníctvom jednotlivých kritérií a požiadaviek prispieva k zlepšeniu finančnej gramotnosti a zníženiu miery zadlženosti obyvateľstva. Zahraničná literatúra na druhej strane priniesla pohľad z rôznych kútov sveta a poskytla nám tak nové pohľady a inšpirácie. Využitie domácej a zahraničnej literatúry nám umožnilo identifikovať možné príčiny a dôsledky, ktoré zobrazujú stav nízkej finančnej gramotnosti na Slovensku. Medzi tie najčastejšie dôsledky sú napr. exekúcie, nízka úspornosť, nižšia kvalita ich života alebo finančná destabilizácia v dôsledku straty investícií na základe iracionálnej voľby.

Pre aplikovanie teórie na praktickú časť, vymedzili sme si hlavný cieľ, ktorý pre jeho dosiahnutie sme dopĺňovali čiastkovými cieľmi. Pre zber dát sme využili anonymný dotazníkový prieskum, ktorý sme skúmali vzťah respondentov k riziku a k investíciám a zároveň sme merali úroveň finančnej gramotnosti respondentov pomocou stanovených otázok z rôznych oblastí financií.

Globálna úroveň je nízka, pričom na základe dát uskutočnených štúdií zvyčajne poukazuje na to, že ženy majú nižšiu úroveň finančnej gramotnosti ako muži. Preto sme sa v aplikačnej časti zamerali, či aj v prípade Slovenska existujú rodové rozdiely. Taktiež sme analyzovali vzťah investícií k jednotlivcom, keďže investície sú vhodným zdrojom príjmu

v dôchodkovom veku a môže slúžiť ako ochrana proti inflácii. Prostredníctvom dotazníkového prieskumu sme potvrdili nízky stav finančnej gramotnosti. Na základe získaných dát sme analyzovali možné existujúce vzťahy medzi jednotlivými determinantmi nízkej finančnej gramotnosti a respondentmi. Vo výsledkoch práce sa nám podarilo overiť fakt, že vzdelanejší obyvatelia dosahujú priemerne vyššie výsledky a staršie vekové kategórie disponujú nižšou úrovňou finančnej gramotnosti. Čo sa týka rodovej medzery, podarilo sa nám overiť, že predsa aj v prípade Slovenska sa nachádzajú rodové rozdiely, či už v úrovni finančnej gramotnosti, tak aj prístupu k riziku a investíciám. Taktiež sme pozorovali vplyv zamestnanosti na finančnú gramotnosť, ale na základe komparácie údajov, sme nedospeli k záveru, že tam existuje pozitívny vzťah. Celkovo zistenia výsledkov práce naznačujú, že je potrebné zvyšovať finančné vzdelávanie a informovanosť obyvateľstva. Vláda, finančné inštitúcie a ďalšie relevantné zainteresované strany by mali podniknúť proaktívne kroky na podporu finančnej gramotnosti a poskytovať dostupné a efektívne programy finančného vzdelávania. Naša bakalárska práca potvrdila, že zlepšenie finančnej gramotnosti môže mať pozitívny vplyv na zadlžovanie sa domácností a môže pomôcť ľuďom správne riadiť svoje financie. Taktiež sme ukázali, že finančná gramotnosť je kľúčovým faktorom pre udržateľné a zdravé financie domácností a pre celkovú stabilitu finančného systému. V konečnom dôsledku záleží na individuálnych skúsenostiach a úrovni záujmu o finančnú gramotnosť každého jednotlivca.

Keď je osoba finančne negramotná alebo robí zlé finančné, či investičné rozhodnutia podľa toho, aký má sklon k riziku a aké má vzdelanie, výsledkom je, že sa zadlží v budúcnosti, čiže to môžeme považovať ako dôsledok nesprávnych finančných rozhodnutí. Dopadom nízkej finančnej gramotnosti je, že sa ľudia zadlžujú a robia nesprávne rozhodnutia v oblasti financií, tým pádom v makroprudenciálnej politike na základe vývoja tohto negatívneho trendu zmierňujú systémové riziká pre finančný systém. NBS preto zavádza opatrenia, ktoré nahrádzajú prakticky finančnú gramotnosť. Všetky limity v oblasti obozretného poskytovania úverov na bývanie sú zamerané tak, aby nebol finančný systém ohrozený, pretože ak by banky dali úvery ľuďom, ktorí sú finančne negramotní, tak to môže mať neskôr nepriaznivé podmienky, napr. klient nie je schopný splácať úver, tak pre banku to môže byť nevymožiteľný úver a môže mať aj banka s tým problém. Môžeme teda konštatovať, finančná gramotnosť je prepojená s finančným systémom. Nie je to problém, ktorý by bol úmyselne vyvolaný, keďže bankám ide o zisk, tak pracovník v banke musí plniť určité normy a predávať hypotekárne úvery novým klientom, čiže je vyššia pravdepodobnosť, že finančne negramotnej osobe poskytnú hypotéku. Celkovo sa nám

podaril naplniť hlavný cieľ. Poukázalo sa, že existujú makroekonomické súvislosti medzi finančnou gramotnosťou a finančným rozhodovaním, ktoré môžu viesť k vyššej zadlženosti domácností na finančnom trhu. Veríme, že naše zistenia budú užitočné pre odbornú aj laickú verejnosť a prinesú nové poznatky v oblasti finančnej gramotnosti a ekonomiky.

Na zníženie zadlžeností domácností na slovenských i zahraničných trhoch je vhodné stanoviť opatrenia, ktoré by zlepšili finančnú gramotnosť Slovákov. Keďže nejde o statický jav, tak je dôležité, aby sa Slovenská republika zapájala do medzinárodného monitorovania finančnej gramotnosti. Na základe záverov, by sme navrhovali niekoľko opatrení. Keďže väčšia časť slovenskej populácie už je v pokročilejšom veku, tak okrem zvýšenia povedomia finančnej gramotnosti na školách je nutné navrhnúť opatrenia, ktoré by podporovali aj staršie vekové skupiny. Tiež je dôležité stimulovať sporenie domácností prostredníctvom rôznych programov, ako sú napríklad podielové fondy alebo daňové stimuly pre sporiace účty. Pre zlepšenie finančného zabezpečenia je nevyhnutné mať stabilný zdroj príjmu. Podpora pre vytváranie pracovných miest alebo poskytovanie pracovného školenia na zvýšenie pracovných príležitostí pre domácnosti je dobrým spôsobom ako dosiahnuť stabilný zdroj príjmu. Inšpirovali sme sa ešte zahraničím, kde sa na školách zavádzajú tzv. Game-based learning. Na základe prvých štúdií sa ukazuje, že vplyv intervencií založený na hrách naznačujú lepšie výsledky vzdelávania a pozitívne ovplyvňujú záujem študentov o ekonomické témy.

Na záver by sme chceli ešte podotknúť, že v jednom výskume sa nedá obsiahnuť celá problematika finančnej gramotnosti, a preto je dôležité do budúcnosti sa orientovať aj na iné oblasti výskumu, napr. vplyv technológie na finančnú gramotnosť, čiže aký majú používatelia vzťah k digitálnym finančným nástrojom. Ďalej navrhujeme zistiť efektívnosť finančnej gramotnosti v školách, zistiť, ako efektívne fungujú programy na zvyšovanie finančnej gramotnosti v školách, či sú dostatočne zacielené, a či dokážu zvýšiť finančnú gramotnosť. Vo vzťahu problematiky starnutia Slovenska, bolo by vhodné preskúmať, ako finančná gramotnosť ovplyvňuje schopnosť ľudí plánovať svoj dôchodok, zabezpečiť si jeho dostatočnú výšku a efektívne využívať dôchodkové nástroje.

Zoznam použitej literatúry

1. ATKINSON, A., MCKAY, S., KEMPSON, E., (2006). *FSA Financial Capability in the United Kingdom: Results of a Baseline Survey* [elektronický zdroj]. Londýn. (2006). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/geography/migrated/documents/pfrc0602.pdf>
2. AYDIN, A.E., AKBEN SELCUK, E. (2019). An investigation of financial literacy, money ethics and time preferences among college students: A structural equation model [elektronický zdroj]. In *International Journal of Bank Marketing*, Vol. 37 No. 3. (2019). [online]. 880-900 s. [cit. 2023-01-18]. ISSN: 0265-2323, Dostupné na: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJBM-05-2018-0120/full/html>
3. BERNHEIM, B.D., GARRETT, D.M. (2003). The Effects of Financial Education in the Workplace: Evidence From Survey of Households [elektronický zdroj]. In *Journal of Public Economics*, Vol. 87. (2003). [online]. 1487-1519 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(01\)00184-0](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(01)00184-0)
4. BERNHEIM, B., (1997). Rethinking saving incentives [elektronický zdroj]. In *Auerbaach*. (1997). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1406>
5. BOLLEN, N. P., POSAVAC, S., (2018). Gender, risk tolerance, and false consensus in asset allocation recommendations [elektronický zdroj]. In *Journal of Banking and Finance* Vol. 87. (2018). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2017.10.016>
6. BOTTAZZI, L., LUSARDI, A., (2020). Stereotypes in financial literacy: Evidence from PISA [elektronický zdroj]. In *Journal of Corporate Finance* Vol. 71. (2020). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2020.101831>
7. CAMPBELL, J., (2006). Household finance [elektronický zdroj]. In *The Journal of Finance* Vol. 61, No. 4. (2006). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2006.00883.x>

8. CESNAK, M., KLASCO, J., VASIL, R., (2021). Príležitostná štúdia NBS: Analýza vplyvu opatrení v oblasti poskytovania úverov domácnostiam [elektronický zdroj]. (2021). [online]. [cit. 2023-05-05]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/img/documents/publik/op_3_2021_cesnak_klasco_vasil_analyza_vplyvu_opatreni_v_oblasti_poskytovania_uverov_domacnostiam.pdf
9. CUTLER, N., DEVLIN, S., (2000). Financial Literacy 2000 [elektronický zdroj]. In *Journal of the American Society of CLU and ChFC* Vol. 50, No. 4. (2000). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://www.proquest.com/openview/3c151856e3ce36cbc77e29301f704f69/1?pq-origsite=gscholar&cbl=34822>
10. DELEVANDE, A., ROHWEDDER, S., WILLIS, R., (2008). Preparation for retirement, financial literacy and cognitive resources [elektronický zdroj]. In *Michigan Retirement Research Center Research Paper*. (2008). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1337655>
11. DEWI, V. I., (2022). How do demographic factors affect financial literacy and its variables? [elektronický zdroj]. In *Cogent Business and Management* Vol. 9, No. 1. (2022). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2077640>
12. DOHMAN, T., et al., (2011). Individual risk attitudes: Measurement, determinants, and behavioral consequences [elektronický zdroj]. In *Journal of the European Economic Association* Vol. 9, No. 3. (2011). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/j.1542-4774.2011.01015.x>
13. GUIISO, L. a kol., (2008). Trusting the stock market [elektronický zdroj]. In *The Journal of Finance* Vol. 63, No. 6. (2008). [online]. [cit. 2023-05-05]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2008.01408.x>
14. HOLKOVÁ, V., VESELKOVÁ, A., (2020). Mikroekonómia. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer s. r. o., (2020). 140 s. [cit. 2023-04-20]. ISBN 978-80-7598-890-4
15. JANÁKOVÁ, H., FABOVÁ, Ľ., (2017). Financial literacy of Slovak university graduates [elektronický zdroj]. In *Journal of Knowledge Society*. (2017). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: http://jks.euin.org/sites/default/files/jks_2017_02_034-042_Janakova_Fabova.pdf

16. JAYARAMAN, J.D, SAVLA, J. (2018). Financial literacy among high school students: Evidence from India [elektronický zdroj]. In *SAGE journals*, Vol. 17, No. 3. (2018). [online]. 168-187 s. [cit. 2023-01-18]. ISSN 2047-1734, Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2047173418809712>
17. KLAPPER, L., LUSARDI, A., PANOS, G., (2012). The World Bank: *Financial literacy and the financial crisis* [elektronický zdroj]. [online]. [cit. 2022-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5980>
18. KLIEŠTIKOVÁ, J., KOVÁČOVA, M., ĎURANA, P., (2020). Financial education in the Slovak Republic. [elektronický zdroj]. In *Financial education: Current practices and future challenges*. (2020). [online]. 171-190 s. [cit. 2023-01-18]. ISBN 978-3-8309-4063-0
19. KOVALČÍKOVÁ, Z., SMOROŇ, L., STRENK, R., (2011). *Fundamental of financial literacy*. [elektronický zdroj]. Bratislava, (2018), [online]. 69 s. [cit. 2023-01-18]. ISBN: 978-80-8052-375-6
20. LACHANCE, M. E., TANG, N., (2012). Financial advice and trust [elektronický zdroj]. In *Financial Services Review* Vol. 21, No. 3. (2012).). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://www.proquest.com/docview/1268715849/fulltext/5B63DDBD26354A46PQ/1?accountid=49351>
21. LUSARDI, A., MITCHELL, O. (2008). Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare? [elektronický zdroj]. In *American Economic Review* Vol. 98, No. 2. (2008). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.98.2.413>
22. LUSARDI, A., MITCHELL, O. S., (2011). Financial literacy and planning: Implications for retirement well-being [elektronický zdroj]. In *Oxford University Press*. (2011). [online]. [cit. 2023-05-05]. Dostupné na: [DOI 10.3386/w17078](https://doi.org/10.3386/w17078)
23. LUSARDI, A., MITCHELL, O. (2014). The economic importance of financial literacy.: Theory and evidence [elektronický zdroj]. In *Journal of economic literature* Vol. 52, No. 1. (2014). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>

24. LUSARDI, A., MITCHELL, O. S., (2023). NBER: The importance of financial literacy: opening a new field [elektronický zdroj]. (2023). [online]. [cit. 2023-05-05]. Dostupné na: [DOI 10.3386/w31145](https://doi.org/10.3386/w31145)
25. LUSARDI, A., TUFANO, P., (2015). Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness [elektronický zdroj]. In *Journal of Pension Economics and Finance*. (2015). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1017/S1474747215000232>
26. MANDELL, L., KLEIN, L. S., (2007). Motivation and financial literacy [elektronický zdroj]. In *Financial Services Review* Vol. 16, No. 2. (2007). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/motivation-financial-literacy/docview/212003949/se-2>
27. MINH, N.V., HUU, N.H. (2016). The Relationship between Service Quality Customer Satisfaction and Customer Loyalty: An Investigation in Vietnamese Retail Banking Sector [elektronický zdroj]. In *Journal of Competitiveness*, Vol. 43, No. 2. (2016). [online]. 103-116 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://www.cjournal.cz/files/221.pdf>
28. MONTICONE, C. (2010). How Much Does Wealth Matter in the Acquisition of Financial Literacy? [elektronický zdroj]. In *The Journal of Consumer Affairs* Vol. 44, No. 2. (2010). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01175.x>
29. MŠVVaŠ SR. (2017). *Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2* [elektronický zdroj]. Bratislava, (2017), [online]. 17 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/11358.pdf>
30. NBS – Opatrenia v oblasti obozretného poskytovania úverov na bývanie platné od 1. januára 2020 (Prehľad) [elektronický zdroj]. [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/img/documents/dohlad/makropolitika/unb-opatrenie_prehlad.pdf

31. OECD. (2018). *OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion* [elektronický zdroj]. Paríž, (2018). [online]. 47 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/financial/education/2018-INFE-FinLit-Measurement-Toolkit.pdf>

32. O'NEILL, B., XIAO, J., (2012). Financial behaviors before and after the financial crisis: evidence from an online survey [elektronický zdroj]. In *Journal of Financial Counseling and Planning*. (2012). [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné na: https://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1002&context=hdf_facpubs

33. POPOV, E.V., VERETENNIKOVA, A.Y., KOZINSKAYA, K.M. (2018). Formal Institutional Environment Influence on Social Entrepreneurship in Developed Countries [elektronický zdroj]. In *Montenegrin journal of Economics*, Vol. 14, No. 4. (2018). [online]. 45-56 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <http://mnje.com/sites/mnje.com/files/045-056-popov-et-al-0.pdf>

34. RODRIGUES, L.F., OLIVEIRA, A., RODRIGUES, H., COSTA, C.J. (2019). Assessing consumer literacy on financial complex products [elektronický zdroj]. In *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, Vol. 22. (2019). [online]. 93-104 s. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.jbef.2019.02.005>

35. ŠVANČARKOVÁ, M., (2022). NBS: Vzdelaný spotrebiteľ je menej zraniteľný aj v oblasti financií [elektronický zdroj]. In *Financial Report*. (2022). [online]. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: <https://www.finreport.sk/financie/nbs-vzdelany-spotrebitel-je-menej-zranitelny-aj-v-oblasti-financii/>

36. TÁNCOŠOVÁ, J., LINCÉNYI, M., FABUŠ, M., (2023). Towards financial literacy: a case of Slovakia [elektronický zdroj]. In *Entrepreneurship and Sustainability Issues* Vol. 10, No. 3. (2023). [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné na: [https://doi.org/10.9770/jesi.2023.10.3\(19\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2023.10.3(19))

37. CESNAK, M., KLASCO, J., VASIL, R., (2021). Príležitostná štúdia NBS: Analýza vplyvu opatrení v oblasti poskytovania úverov domácnostiam [elektronický zdroj]. (2021). [online]. [cit. 2023-05-05]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/img/documents/publik/op_3_2021_cesnak_klascso_vasil_analyza_vplyvu_opatreni_v_oblasti_poskytovania_uverov_domacnostiam.pdf

Prílohy

Príloha č. 1: Dotazník

Prieskum finančnej gramotnosti

Dobrý deň,

moje meno je Matej Rojík a som študentom 3. ročníka bakalárskeho stupňa na Ekonomickej univerzite v Bratislave. Chcel by som Vás požiadať o vyplnenie dotazníka, ktorý Vám zaberie približne 5 minút. Dotazník je anonymný a získané výsledky budú slúžiť na účely vypracovania praktickej časti bakalárskej záverečnej práce. Ďakujem za Váš čas.

Uved'te pohlavie *

☐ žena

☐ muž

Váš vek *

☐ do 20 rokov

☐ od 21 do 35 rokov

☐ od 36 do 50 rokov

☐ od 51 do 64 rokov

☐ 65 a viac rokov

Aké je vaše najvyššie dosiahnuté vzdelanie? *

☐ ZŠ

☐ SŠ, gymnázium

☐ VŠ a viac

Považujete sa za finančne gramotnú osobu? *

- ☐ áno
- ☐ nie
- ☐ neviem posúdiť

Aký stupeň finančnej gramotnosti by ste si udelili? *

	0	1	2	3	4	5	
Najmenej	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Najviac

Ste zamestnaný alebo pracujete niekde? *

- ☐ áno
- ☐ nie

Ako by ste charakterizovali svoj postoj k riziku? *

- ☐ Mám tendenciu byť opatrný a vyhýbať sa riziku
- ☐ Som ochotný riskovať
- ☐ Nemám jasný postoj k riziku

Čo pre vás znamená riziko? *

- ☐ Hrozba straty
- ☐ Možnosť výhry
- ☐ Neznáma situácia
- ☐ Výzva

Aké sú vaše najväčšie obavy ohľadom investície a rizika? *

- ☐ Strata peňazí
- ☐ Neistota v budúcnosti
- ☐ Ovplyvnenie osobného života a plánov
- ☐ Nepredvídateľnosť finančných trhov a ekonomiky
- ☐ Iné...

Akú úlohu hrá pre vás informovanosť a poradenstvo pri rozhodovaní o riziku? *

- ☐ Som zvyknutý sa spoliehať na vlastné rozhodnutia a nevyhľadávam poradenstvá
- ☐ Spolieham sa na odborníkov a výskum, aby mi pomohli pri rozhodovaní

Aký typ investície najviac preferujete? *

- ☐ Konzervatívne - s minimálnym rizikom a nízkymi výnosmi
- ☐ Vyvážené - s priemerným výnosom a stredným rizikom
- ☐ Dynamické - s vysokým rizikom a potencionálne vysokými výnosmi
- ☐ Na finančných trhoch neinvestujem

Aký faktor najviac ovplyvňuje vaše rozhodovanie ohľadom investícií? *

- ☐ Minimálne riziko
- ☐ Vysoký výnos
- ☐ Doba trvania investície
- ☐ Kvalita investičného produktu

Predpokladajme, že vložíte 100 eur na sporiaci účet bez poplatkov s garantovanou úrokovou sadzbou 2% ročne. Na tento účet už neuskutočňujete ďalšie platby a nevyberáte žiadne peniaze. Aký bude peňažný zostatok na účte po jednom roku? *

Text krátkej odpovede

Predstavte si, že úroková sadzba na vašom sporiacom účte bola 1% ročne a inflácia bola 2% ročne. S peniazmi na tomto účte po jednom roku, mohli by ste si kúpiť: *

- ☐ Viac ako dnes
- ☐ Presne tak isto ako dnes
- ☐ Menej ako dnes
- ☐ Neviem

Nákup akcií v jednej spoločnosti zvyčajne poskytuje bezpečnejší výnos ako nákup akcií v mnohých rôznych spoločnostiach? *

- ☐ Pravda
- ☐ Nepravda
- ☐ Neviem

Investícia s vysokou návratnosťou pravdepodobne predstavuje vysoké riziko. *

- ☐ Pravda
- ☐ Nepravda
- ☐ Neviem

Predpokladajme, že do roku 2024 sa váš príjem zdvojnásobil, ale taktiež aj ceny všetkých vecí, * ktoré si kupujete, sa zdvojnásobili. V roku 2024 si budete môcť kúpiť so svojím príjmom:

- ☐ Viac ako dnes
- ☐ Presne tak isto ako dnes
- ☐ Menej ako dnes
- ☐ Neviem